

LEONARD GÓRNICKI

ORCID: 0000-0002-5770-1073

Uniwersytet Wrocławski
leonard.gornicki@uwr.edu.pl

Przebieg i wyniki prac kodyfikacyjnych w II Rzeczypospolitej Polskiej nad ochroną autorskich praw osobistych, w tym po śmierci twórcy

Uwagi wstępne

Ustawa o prawie autorskim z 29 marca 1926 roku¹, znowelizowana w 1935 roku², stanowiąca dzieło Komisji Kodyfikacyjnej, powołanej do życia 3 czerwca 1919 roku³, wzbudziła szerokie zainteresowanie w świecie i uzyskała na ogół pochlebne opinie znawców⁴. Znalazły w niej swoje pełne odzwierciedlenie, a nawet

¹ Ustawa z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP Nr 48, poz. 286).

² Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 kwietnia 1935 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 36, poz. 260).

³ Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 roku o komisji kodyfikacyjnej (Dz.P.P.P. Nr 44, poz. 315 i Dz.P.P.P. Nr 75, poz. 511).

⁴ *Loi polonaise du 29 mars 1926. Relative aux droits d'auteur. Préface et notes de Georges Maillard*, Paris 1926, s. 5–11; P. Grunebaum-Ballin, *Les droit moral des auteurs et des artistes. Commentaire d'un projet de Textes sur le droit moral à insérer dans la Convention de Berne révisée suivi des Textes proposés*, Paris 1928, zwł. s. 19; F. Schöndorf, *Das neue polnische Urheberrecht (verglichen mit den neuen Urhebergesetzen Sowjetrusslands und Bulgariens)*, „Zeitschrift für Ost-europäisches Recht” 2, 1926, s. 393–407, 542–554; 3, 1927, s. 143–149, 245–255; F. Smoschewer, *Der Persönlichkeitsschutz in der neuesten Urheberrechts — Gesetzgebung des Auslandes und die Lehren für den deutschen Gesetzgeber*, „Archiv für Urheber, Film- und Theaterrecht” 1, 1928, z. 5, s. 502, 511–515, 521; F. Smoschewer, *Die Tendenzen der neuesten ausländischen Gesetze betreffend*

zostały twórczo rozwinięte, najnowsze tendencje w prawie autorskim. Głównym twórcą tej ustawy był Fryderyk Zoll, jun., a współtwórcami zwłaszcza profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie i adwokat Jan Jakub Litauer, znany literat Zenon Przesmycki, ps. Miriam, i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego Stanisław Wróblewski. Przekładów tej ustawy dokonano na języki francuski, niemiecki i angielski⁵.

Ustawa o prawie autorskim miała długą historię⁶. Z programowym wnioskiem, by unifikację prawa autorskiego uznać za jedną z najpilniejszych spraw, wystąpił już na pierwszym posiedzeniu Sekcji Prawa Cywilnego, 14 listopada 1919 roku, Alfons Parczewski, który to wniosek został bardzo gorąco poparty przez Fryderyka Zolla, jun. Przyjęto go jednogłośnie, nie podejmując jednak żadnych konkretnych uchwał. Inicjatywa w tej sprawie w rezultacie wyszła ze strony rządu. Wiązało się to z przystąpieniem Polski 28 stycznia 1920 roku bez zastrzeżeń do konwencji berneńskiej. Minister sztuki i kultury, Zenon Przesmycki w marcu tegoż roku zwrócił się do Fryderyka Zolla z prośbą o pospieszne opracowanie projektu polskiej ustawy autorskiej. Wkrótce potem, w kwietniu, Komisja Kodyfikacyjna powierzyła mu funkcję referenta tejże ustawy, wyznaczając na koreferenta Jana Jakuba Litauera. W pierwszej połowie maja Zoll przedłożył ministrowi Przesmyckiemu i Komisji Kodyfikacyjnej *Zasady, na których ma polegać jednolite polskie prawo autorskie*⁷. Zasady te, wraz z koreferatem Litauera, stały się przedmiotem obrad Sekcji 15 i 16 maja 1920 roku. Niemal równocześnie, w pierwszej połowie maja, sprawę reformy prawa autorskiego podjął także Zjazd Literatów Polskich w Warszawie. Zgodnie z jego intencjami, Ministerstwo Sztuki i Kultury zarządziło ankietę, na podstawie *Zasad* opracowanych przez Zolla⁸.

das Urheberrecht, „Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Zeitschrift des deutschen Vereins für den Schutz des gewerblichen Eigentums” (dalej: GRUR) 33, 1928, s. 196 n.; E. Riezler, *Zur gesetzlichen Ausgestaltung des schweizerischen, italienischen, polnischen und tschechoslowakischen Urheberrechts*, „Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht” 2, 1928, z. 1, 2, zwł. s. 21 n.; zob. też S. Heymann, *Das neue polnische Gesetz über das „Auteurrecht”*, GRUR 31, 1926, s. 385–386; W. Hoffman, *Das polnische Verlagsrecht*, GRUR 31, 1926, s. 178 n.; E. Merwin, *Das neue polnische Urheberrecht*, Internationales Anwaltsblatt 1927, nr 6–7; zob. też L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000, s. 162–165.

⁵ L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 162; F. Zoll, *Sprawozdanie o Kongresie w Rzymie w sprawie zmian Konwencji Berneńskiej normującej międzynarodową ochronę prawa autorskiego. Przedłożone Ministerstwu W.R. i O.P. w sierpniu 1928*, Lwów 1928, s. 5.

⁶ Szczegółowe jej przedstawienie: L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 134–141.

⁷ *Zasady, na których ma polegać jednolite polskie Prawo Autorskie (w zarysie) ułożone przez prof. Zolla*, [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928, s. 33–41.

⁸ Wzięli w niej udział podczas trzydniowych obrad w ministerstwie reprezentanci Ministerstwa Sztuki i Kultury, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz zaproszeni literaci i artyści. Wypada nadmienić, że w pierwszym dniu odczytane zostało pismo marszałka Sejmu Ustawodawczego Wojciecha Trąmpczyńskiego, który wzywał rząd, aby opracował polskie prawo autorskie.

Uwzględniając wyniki tych obrad, koreferat Litauera, opinie, wnioski i uchwały Sekcji, Zoll na podstawie swych *Zasad* opracował artykułowany projekt ustawy wraz z krótkimi motywami i przedstawił go Litauerowi oraz byłemu ministrowi Przesmyckiemu, który zaproszony został przez prezydium Sekcji do współpracy w charakterze rzeczoznawcy. Wysłuchawszy ich zdania, Zoll poczynił w tym tekście pewne jeszcze zmiany. Projekt ukazał się drukiem w czerwcu 1920 roku nakładem Ministerstwa Sztuki i Kultury⁹.

Obrady Sekcji Prawa Cywilnego nad tym projektem rozpoczęły się 4 grudnia 1920 roku w Poznaniu, pod przewodnictwem prezesa Władysława Leopolda Jaworskiego, a trwały do 10 grudnia tegoż roku. Protokół prowadził Stanisław Gołąb. Aż do ukończenia prac Sekcji w tym zakresie do Komisji Kodyfikacyjnej napływały różne uwagi i wnioski dotyczące projektu, zarówno od jej członków, jak i z zewnątrz, w tym, jeszcze przed rozpoczęciem kolejnej sesji w Poznaniu, 20 listopada 1920 roku, koreferent Litauer złożył *Uwagi nad projektem ustawy autorskiej referenta Prof. Zolla*, a znacznie już później, bo w październiku 1921 roku, *Dodatkowy koreferat w przedmiocie ustawy o prawie autorskim*. Przed wskazanym posiedzeniem 20 listopada 1920 roku Wróblewski również nadesłał *Uwagi do prawa autorskiego w projekcie Prof. Zolla*¹⁰. Dyskusję ogólną nad projektem Sekcja Prawa Cywilnego wznowiono w Krakowie, 7 grudnia 1921 roku. Przedmiotem obrad był projekt Zolla, ale sytuacja zmieniła się o tyle, że z własnym projektem, przygotowanym na żądanie niektórych członków Sekcji, wystąpił Litauer. Następnego dnia Sekcja wybrała Subkomitet, który miał ostatecznie opracować cały materiał i przygotować dalsze wnioski¹¹. Rozpoczął on swoje obrady 9 grudnia w Krakowie, a zakończył je 18 grudnia 1921 roku, odbywając aż 18 posiedzeń. W ich wyniku powstał I projekt Subkomitetu, spisany na maszynie wraz z obejmującym 42 strony protokołem obrad pierwszego czytania, który niestety zaginął. Drugi etap obrad Subkomitetu odbył się w Warszawie od 23 lutego do 3 marca 1922 roku. W trakcie jego 15 posiedzeń w tym I projekcie dokonano wielu zmian,

⁹ *Projekt ustawy autorskiej...*, [w:] *Prawo autorskie w projekcie Prof. Fryderyka Zolla*, Kraków 1920, s. 9–55.

¹⁰ S. Wróblewski, *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie Prof. Zolla*, napisał Stanisław Wróblewski, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1921, nr 3–4, s. 27–59.

Komisja Kodyfikacyjna otrzymała poza tym memoriały, ewentualnie uchwały dotyczące poszczególnych kwestii od: Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Koła Architektów w Warszawie, Związku Zawodowego Literatów Polskich w Warszawie, Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (dwa memoriały) oraz Sekcji Autorów Wydawnictw Szkolnych przy Towarzystwie Nauczycieli Szkół Wyższych. Na życzenie Sekcji członek Sekcji Prawa Karnego prof. Edmund Krzyski opracował projekt przepisów karnych do ustawy wraz z krótkim ich umotywowaniem. Był on przedmiotem obrad Sekcji Prawa Karnego na podstawie kwestionariusza, przygotowanego przez Juliusza Makarewicza, który był autorem ostatecznej redakcji przepisów karnych w projekcie ustawy.

¹¹ W skład Subkomitetu weszli: S. Wróblewski jako przewodniczący, a jako członkowie: F. Zoll, J.J. Litauer, W. Dbałowski, A. Petrażycki, Z. Przesmycki i W.L. Jaworski.

toż uchwalono II projekt Subkomitetu¹². Trzecie czytanie, na podstawie II projektu, odbyło się w Warszawie od 18 do 22 maja 1922 roku. Wtedy uwzględnione zostały dodatkowo uwagi do projektu Zolla przedłożone Sekcji przez Alfonsa Parczewskiego. Ostateczny rezultat obrad stanowił III projekt Subkomitetu, w którym kursywą uwidocznił wnioski odrębne. Projekt Subkomitetu, z uwzględnieniem wskazanych elaboratów, stał się przedmiotem obrad Sekcji pomiędzy 20 a 31 października 1922 roku w Warszawie. Wypełniły one kolejnych 13 posiedzeń, w czasie których przeprowadzono II i III czytanie projektu¹³. Po uchwaleniu projektu ustawy o prawie autorskim przez Sekcję, w tym samym jeszcze dniu, to jest 31 października 1922 roku, został przekazany Wydziałowi Cywilnemu Komisji Kodyfikacyjnej, który przyjął projekt bez zmian. Z drobnymi modyfikacjami uchwaliło go też Zebranie Ogólne Komisji Kodyfikacyjnej 9 kwietnia 1923 roku. Następnie Podkomisja językowo-redakcyjna zatwierdziła tekst ostateczny, po czym prezydent Fierich 27 listopada tegoż roku przesłał projekt ustawy o prawie autorskim, wraz z uzasadnieniem, ministrowi sprawiedliwości¹⁴.

Ministerstwo Sprawiedliwości zatrzymało projekt przez długi czas w swych biurach. Dopiero 5 marca 1925 roku minister sprawiedliwości Antoni Żychliński, na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 24 stycznia tegoż roku, przesłał Sejmowi oparty na projekcie Komisji Kodyfikacyjnej rządowy projekt ustawy o prawie autorskim, wraz z własnym uzasadnieniem. Rada Ministrów, na wniosek ministra sprawiedliwości, uznała za konieczne wprowadzić w przekazanym jej tekście pewne zmiany i uzupełnienia¹⁵.

¹² Wszystkie zmiany uwidocznił prowadzący protokół Włodzimierz Dbałowski w protokole (58 stron maszynopisu), który zaginął, podobnie jak maszynopis (24 strony) II projektu Subkomitetu wraz wnioskami mniejszości lub wnioskami odrębnymi.

¹³ W trakcie obrad, poza uwagami Parczewskiego, wpłynęły jeszcze do Sekcji pisma członków Komisji Kodyfikacyjnej: Jana Jakuba Litauera, Karola Lutostańskiego, Aleksandra Mogilnickiego, Franciszka Nowodworskiego, Zygmunta Rymowicza oraz Naczelnej Rady Adwokackiej w Warszawie, Izby Adwokackich w Krakowie i w Przemyśle, Komitetu Warszawskiej Kasy Przerobności i Pomocy dla Literatów i Dziennikarzy w Warszawie, Naczelnego Inspektora Szkolnictwa Elementarnego w Warszawie, Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich w Warszawie, Zarządu Koła Warszawskiego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Sekcja zapoznała się z ich treścią, a uwzględniła je o tyle, o ile nie pozostawały one w sprzeczności z podjętymi przez nią uchwałami. Zaraz po uchwaleniu projektu w trzecim czytaniu, rzeczoznawca Przesmycki wniósł projekt rezolucji, skierowany do Ministerstwa Sprawiedliwości, aby przedłożyło ono dodatkowo Sejmowi projekt ustawy „o utworzeniu Skarbu Narodowego literatury, nauki i sztuki”, z motywami. Wniosek został w głosowaniu przyjęty, ale z uchwalenia odrębnej ustawy zrezygnowano.

¹⁴ *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez sekcję prawa cywilnego 20–31 października i przez Wydział Cywilny w Warszawie 31 października 1922*, Warszawa 1923; *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1923*, Kraków 1923; oba projekty przedrukował S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 234–243, 244–264.

¹⁵ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Druk Nr 1786 z 1925 r.*; przedruk rządowego projektu wraz z uzasadnieniem: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 264–282.

Prace w parlamencie nad projektem ustawy trwały od maja 1925 do marca 1926 roku¹⁶. Po przeprowadzeniu pierwszego czytania Sejm przekazał projekt rządowy Komisji Prawniczej, która rozpatrywała go dwukrotnie na posiedzeniach 28–29 maja oraz 4 i 23 czerwca 1925 roku. Na posła sprawozdawcę wybrano prof. Władysława Konopczyńskiego. Sejmowa Komisja Prawnicza pod przewodnictwem Zygmunta Marka wysłuchiwała jeszcze raz ekspertów, w tym reprezentantów Powszechnego Związku Księgarzy i Wydawców Polskich — dra Muszyńskiego i Kazimierza Gustawa Wolffa, przedstawicieli rządu i twórców ustawy, reprezentowanych przez Zenona Przesmyckiego. Najwięcej sporów wywołały artykuły karne projektu ustawy (art. 61, 62 i 63)¹⁷. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej z 30 czerwca 1925 roku zawierało propozycje wielu zmian w projekcie rządowym, w tym jednej o podstawowym znaczeniu dla konstrukcji prawniczej ustawy, gdyż powrócono do koncepcji syntetycznej definicji prawa autorskiego, przyjętej przez Komisję Kodyfikacyjną (art. 1), ale odrzuconej potem przez Ministerstwo Sprawiedliwości¹⁸.

Sejm wysłuchiwał sprawozdania Komisji Prawniczej 12 grudnia 1925 roku. Poseł sprawozdawca Władysław Konopczyński zwrócił między innymi uwagę, że Komisja Kodyfikacyjna postępowała z „nadzwyczajną gruntownością” i dzieło swe przygotowała „w sposób, który zaszczyt przynosi naszemu ustawodawstwu”. W dalszych słowach dodał, że Komisja Prawnicza otrzymała od rządu „plód dojrzały, pięknie skonstruowany, jasny, przejrzysty i potraktowała go z całym zaufaniem, ale nie bezkrytycznie”¹⁹. Głos zabrał następnie poseł Antoni Langer z PSL „Wyzwolenie”, który uważał, że ustawa powinna bliżej uregulować następstwa wygaśnięcia autorskich praw majątkowych, bowiem „nie można zezwolić, aby niektóre jednostki dowolnie ciągnęły zyski materialne bez żadnych ograniczeń i bez żadnych świadczeń na rzecz państwa”²⁰. W odpowiedzi Władysław Konopczyński stwierdził, że składa do łaski marszałkowskiej projekt ustawy o Skarbie

¹⁶ Co do historii prac parlamentarnych nad tą ustawą zob. L. Górnicki, *Rola parlamentu w powstaniu i działalności Komisji Kodyfikacyjnej II RP w zakresie kodyfikacji prawa prywatnego*, [w:] *Zgromadzenia stanowe i organy przedstawicielskie w dziejach: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Józefowi Ptakowi*, red. J. Koredczuk, P. Wiązek, Wrocław 2020, s. 158–161.

¹⁷ *Sprawozdanie stenograficzne z 259. posiedzenia Sejmu RP 12 XII 1925*; przedrukowane [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 288.

¹⁸ *Sejm RP. Okres I. Druk Nr 2025 z 1925 r.*; zob. też *Sprawozdanie stenograficzne z 259. posiedzenia Sejmu RP 12 XII 1925*. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej z wyszczególnionymi poprawkami przedrukowane w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 283–285.

¹⁹ Zob. S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 286.

²⁰ Stąd też wystąpił on z projektem rezolucji wzywającej rząd do przedłożenia Sejmowi projektu ustawy o utworzeniu specjalnego funduszu przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Ideę tę popierało kilku wybitnych twórców, a wśród nich Stefan Żeromski. Na fundusz składałyby się opłaty pobierane od rozpowszechniania dzieł, w stosunku do których prawo autorskie już wygasło. Zob. *ibidem*, s. 289–290.

Narodowym Literatury, Nauki i Sztuki. Po tym wystąpieniu Sejm *en bloc* przyjął ustawę o prawie autorskim w drugim czytaniu²¹.

Trzecie czytanie projektu ustawy o prawie autorskim odbyło się w Sejmie 17 grudnia 1925 roku²². Przemawiał tylko Władysław Konopczyński, który przedstawił i poparł trzy poprawki zgłoszone przez Antoniego Langerę, przy czym najważniejsza, a zarazem nie najfortunniejsza była poprawka dotycząca zastąpienia w art. 1 ustawy, zawierającym definicję przedmiotu prawa autorskiego, wyrazów: „piętna osobistego” słowami: „piętna osobistej twórczości”²³. Konopczyński odmówił natomiast poparcia wskazanej już rezolucji, nad którą nie głosowano. Kolejno większością przyjęto wszystkie poprawki, następnie zaś większością głosów Sejm uchwalił całą ustawę w trzecim czytaniu²⁴.

Senat przekazał projekt swej Komisji Prawniczej, która na sprawozdawcę wyznaczyła Ignacego Balińskiego. Komisja zaproponowała jeszcze kilka zmian²⁵.

Na posiedzeniu 18 lutego 1926 roku Senat, wysłuchawszy referatu senatora sprawozdawcy Balińskiego, przyjął większością głosów poprawki Komisji²⁶.

Sejmowa Komisja Prawnicza z kolei, w uchwale z 26 marca 1926 roku, jednomyślnie postanowiła przyjąć wszystkie poprawki stylistyczne i redakcyjne Senatu, natomiast odrzucić niemal wszystkie poprawki merytoryczne²⁷.

Ostatecznie na posiedzeniu w 29 marca tegoż roku, wysłuchawszy sprawozdania Konopczyńskiego, Sejm podzielił stanowisko Komisji i jednomyślnie uchwalił ustawę o prawie autorskim²⁸.

Ustawę z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim po kilku latach poddano nowelizacji. Pierwotny jej projekt opracował na zlecenie Polskiego Towarzystwa Ochrony Prawa Autorskiego adwokat Jan Lesman. Dokument został przeka-

²¹ *Ibidem*, s. 290.

²² *Sejm RP. Okres I. Druk Nr 2025 z 1925 i odbitka roneo nr 127*; zob. też *Sprawozdanie stenograficzne z 261. posiedzenia Sejmu RP 17 XII 1925*; przedruk w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 291–292.

²³ Bliżej zob. S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 291.

²⁴ *Druk Senatu RP Nr 25 z 1925 — Projekt ustawy o prawie autorskim, przyjęty w trzecim czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dniu 17 grudnia 1925 r.*; projekt przedrukowany w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 292–307.

²⁵ *Druk Senatu Nr 25 z 1926 — Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy o prawie autorskim*.

²⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z 124. posiedzenia Senatu RP z 18 II 1926*; przedrukowane w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 307–317.

²⁷ *Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej o poprawkach, zaproponowanych przez Senat do przyjętego przez Sejm w dniu 17 grudnia 1925 r. projektu ustawy o prawie autorskim (Druk Nr 1786) — Odbitka roneo nr 264*, zamieszczona w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 317–322. W tabeli podany jest tekst uchwalony przez Sejm, poprawki uchwalone przez Senat oraz wnioski Sejmowej Komisji Prawniczej, co do ich przyjęcia bądź odrzucenia.

²⁸ *Sprawozdanie stenograficzne z 282. posiedzenia Sejmu RP 29 III 1926*; przedrukowane w: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 323–327. Ustawę ogłoszono w *Dzienniku Ustaw* z dnia 14 maja tegoż roku (Dz.U. RP Nr 48, poz. 286).

zany w 1929 roku ministrowi sprawiedliwości. W ministerstwie kolejni referenci dokonywali w nim coraz to nowych zmian i uzupełnień. W efekcie powstał pod kierunkiem wiceministra Stefana Sieczkowskiego rządowy projekt, który referował adwokat dr Stanisław Tylbor, radca prawny Ministerstwa Sprawiedliwości. Przyspieszenie prac nastąpiło w związku z ratyfikowaniem przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 23 maja 1934 roku konwencji rzymskiej z 1928 roku²⁹, wprowadzającej zmiany do konwencji berneńskiej z 1886 roku — w wersji z roku 1908 — o ochronie dzieł literackich i artystycznych, która uzyskała moc obowiązującą w stosunku do Polski z chwilą złożenia dokumentów ratyfikacyjnych, to jest 1 października 1935 roku. Projekt rządowy znowelizowanej ustawy został w związku z tym przyjęty przez Radę Ministrów 13 listopada 1934 roku. Ścieranie się sprzecznych interesów twórców i odbiorców spowodowało, że uchwalona przez Sejm ustawa z dnia 22 marca 1935 roku³⁰, będąca nowelą do ustawy o prawie autorskim z 1926 roku, niekiedy dosyć znacznie różniła się od rządowego projektu³¹.

W artykule kładę nacisk na istotę konstrukcji autorskich praw osobistych w polskiej ustawie, eksponując to, że zastosowano w niej model francuski, w którym prawo osobiste twórcy istnieje bezterminowo, odmienny od modelu niemieckiego, opartego na założeniu wygasania praw osobistych wraz z upływem czasu trwania majątkowego prawa autorskiego (teoria monistyczna). Inną istotną cechą modelu francuskiego, który przyjął polski ustawodawca, była niezbywalność autorskich praw osobistych, mająca w modelu germańskim istotne odstępstwo w zakresie prawa spadkowego. Założeniem ustawy o prawie autorskim z 1926 roku

²⁹ Konwencja rzymska z 1928 roku została ratyfikowana przez Polskę na podstawie ustawy z 5 marca 1934 r.; zob. ustawa z dnia 5 marca 1934 roku w sprawie ratyfikacji konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 roku, przejranej w Berlinie dnia 13 listopada 1908 roku i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 roku (Dz.U. RP z 1934 r. Nr 27, poz. 213); tekst zmienionej konwencji: Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 roku, przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 roku i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 roku (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 roku) (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 84, poz. 515) i Oświadczenie rządowe z dnia 18 listopada 1935 roku w sprawie złożenia przez Polskę dokumentu ratyfikacyjnego konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 roku, przejranej ostatnio w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 roku (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 84, poz. 516).

³⁰ Ustawa z dnia 22 marca 1935 roku o zmianie ustawy z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP Nr 26, poz. 176).

³¹ Nowelizacja, poza aspektami, które wynikały ze zobowiązań międzynarodowych Polski, uwzględniła też w pewnym zakresie postulaty środowisk twórczych, postulaty Zolla, a także konieczność dostosowania ustawy do zmian spowodowanych wejściem w życie jednolitego prawa przemysłowego w 1927 roku, kodeksu postępowania karnego w 1928, kodeksu karnego w 1932, kodeksu postępowania cywilnego w 1930 oraz kodeksu zobowiązań z 1933 i kodeksu handlowego w 1934; H. Koral, *Nowelizacja ustawy o prawie autorskim*, Warszawa 1935, *passim*; S. Tylbor, *Projekt nowelizacji prawa autorskiego w Polsce*, „Głos Sądownictwa” 1935, nr 1, s. 26–38; J. Lesman, *Nowelizacja prawa autorskiego*, „Palestra” 1935, nr 6, s. 489–501; J. Górski, *Nowelizacja prawa autorskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1935, z. 3, s. 96–99 — tam szczegółowe omówienie noweli.

była też niemożność zrzeczenia się autorskich praw osobistych, choć — jak dalej wskazuję — w doktrynie Fryderyk Zoll dopuszczał od tego pewien wyjątek. Stanowisko polskiej ustawy cechowała więc w tym zakresie odmienność od ustawodawstw umożliwiających zrzeczenie się praw moralnych, które nie powoduje zbycia osobistego prawa autorskiego, a jedynie czyni je niewykonalnym.

Jednym z najbardziej spornych zagadnień podczas prac nad ustawą w Komisji Kodyfikacyjnej, mającym swój finał we wskazanej nowelizacji z 1935 roku, była ochrona autorskich praw osobistych po śmierci twórcy. Jest to interesujący problem badawczy, tym bardziej że polskie projekty miały w tym zakresie pionierski charakter na arenie międzynarodowej. Na tle ogólnej koncepcji autorskich praw osobistych przedstawiam polemikę toczoną przez polskich uczonych — kodyfikatorów w zakresie autorskich praw osobistych po śmierci twórcy. Wskazuję na oryginalność wypracowanych rozwiązań jurydycznych i pewne ich słabe strony, związane przede wszystkim z zachodzącą w gronie kodyfikatorów ewolucją poglądów.

Koncepcja autorskich praw osobistych w ustawie autorskiej z 1926 roku

W polskiej ustawie pojęcie „prawo autorskie”, ufundowane na koncepcji prawa podmiotowego o charakterze bezwzględnym, to jest skutecznego *erga omnes*, obejmowało zarówno uprawnienia majątkowe, jak i osobiste³². Źródłem koncepcji ochrony interesów niemajątkowych twórców upatruje się we Francji i w Niemczech³³. Choć teoria ta powstała w orzecznictwie i doktrynie francuskiej oraz

³² Por. B. Giesen, *Własnościowy model prawa autorskiego — analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, z. 2, s. 69.

³³ Zob. W. Strauss, *The Moral Right of the Author*, Washington 1959, s. 115; A. Dietz, *Das Droit Moral des Urhebers im neuen französischen und deutschen Urheberrecht*, Munich 1968, s. 15–21; T.F. Cotter, *Pragmatism, Economics, and the Droit Moral*, „North Carolina Law Review” 76, 1997, nr 1, s. 10–15; I. Lee, *Toward an American Moral Rights in Copyright*, „Washington and Lee Law Review” 58, 2001, z. 3, s. 803–804; A. Metzger, *Rechtsgeschäfte über das Droit moral im deutschen und französischen Urheberrecht*, München, 2002, s. 5 n. oraz 129 n.; S. Strömholm, *Droit Moral — The International and Comparative Scene from a Scandinavian Viewpoint*, „Scandinavian Studies in Law” 42, 2002: „Intellectual Property”, s. 224 n.; S. Teilmann, *Justifications for copyright: The evolution of le droit moral*, [w:] *New Directions in Copyright Law*, t. 1, red. F. Macmillan, Cheltenham-Northampton 2005, s. 73 n.; S. Matanovic, *Rechtsgeschäftliche Dispositionen über urheberpersönlichkeitsrechtliche Befugnisse unter Berücksichtigung des französischen und US-amerikanischen Rechts*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2006, s. 18 n.; C.P. Rigamonti, *Deconstructing Moral Rights*, „Harvard International Law Journal” 47, 2006, nr 2, s. 356, 359 n.; C.P. Rigamonti, *The Conceptual Transformation of Moral Rights*, „American Journal of Comparative Law” 55, 2007, nr 1, s. 67 n.; G. Davies, K. Garnett, *Moral Rights*, London 2010, s. 16 n. oraz 19 n.; P. Scoffoni, *Le droit moral de l'auteur à l'ère numérique. Etude comparée des systèmes américain et européens*, Aix-Marseille Université. Ecole Doctorale Sciences Juridiques

w nauce niemieckiej, to jednak ochronę *droit moral* wcześniej niż kraje europejskie wprowadziły niektóre ustawodawstwa latynoamerykańskie oraz azjatyckie³⁴.

Fryderyk Zoll jako pierwszy zastosował już w projekcie ustawodawczym z 1920 roku znaną w doktrynie prawa autorskiego dualistyczną teorię³⁵, lecz we własnym ujęciu³⁶. Nawiązując do nowszych nurtów zachodnioeuropejskich, zwłaszcza do orzecznictwa i nauki francuskiej³⁷, wprowadził kolejno do zasad projektu z 1920 roku, później do projektu z tegoż roku (art. 16, 17, 22, 23, 43, 57, 61, 62), a następnie do projektu z 1922 roku, przyjętego w 1923 roku (art. 13, 28, 29, 30, 31, 34, 50, 59–61)³⁸, ostatecznie zaś do uchwalonej ustawy przepisy normujące obok ochrony interesów majątkowych twórcy, ograniczonych czasowo i te-

et Politiques. Faculte de Droit et de Science Politique, Marseille 2013, s. 43–44, 72, 106–107; A. Francon, J.C. Ginsburg, *Authors' Rights in France: The Moral Right of the Creator of a Commissioned Work to Compel the Commissioning Party to Complete the Work*, „Columbia-VLA Journal of Law & the Arts” 9, 1985, s. 381–386 n.; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych*, Łódź 1997, s. 17 n., 32 n.; A.M. Niżankowska, *Prawo do integralności utworu*, Warszawa 2007, s. 37–43; K. Czub, *Prawa osobiste twórców dóbr niematerialnych. Zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2011, s. 70 n.; M. Jankowska, *Autor i prawo do autorstwa*, Warszawa 2011, s. 73; M. Huczkowski, *Ochrona autorskich praw osobistych w powszechnym prawie międzynarodowym*, Warszawa 2013, s. 42 n.; K. Gliściński, *Wszystkie prawa zastrzeżone. Historia sporów o autorskie prawa majątkowe, 1469–1928*, Warszawa 2016, s. 212–216; E. Wojnicka, B. Giesen, *Autorskie prawa osobiste*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 13. *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017, s. 304 n.; T. Su Li Cheng-Davies, *Avoiding another Bonfire of the Vanities: The Right to Object to Destruction under Moral Rights Doctrine*, a dissertation submitted to the University of Bristol in accordance with the requirements for award of the degree of PhD in the Faculty of Social Sciences and Law, University of Bristol Law School, March 2018, s. 18 n., https://research-information.bris.ac.uk/ws/portalfiles/portal/173476386/Final_Copy_2018_09_25_Cheng_Davies_T_S_PhD.pdf (dostęp: 25.11.2023); A. Rudnik, *Droit moral w polskiej ustawie o prawie autorskim z 1926 roku na tle uregulowań Francji i Niemiec*, „Rynek — Społeczeństwo — Kultura” 2018, nr 2 (28), s. 181 n.; L. Moscati, *Origins, Evolution and Comparison of Moral rights between Civil and Common Law Systems*, „European Business Law Review” 32, 2021, z. 1, s. 26–32; S. Jain, *Moral Rights of Author under Copyright Laws*, „SSRN Electronic Journal” 2020, nr 7, s. 4 n., <https://ssrn.com/abstract=3902409> lub <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3902409> (dostęp: 25.11.2023).

³⁴ Były to: Kolumbia (1886), Kostaryka (1896), Panama (1916), Japonia (1899) oraz Chiny (1915); L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich: od starożytności do II wojny światowej*, Wrocław 2013, s. 217–225 i tam wskazana literatura.

³⁵ G. Davies, K. Garnett, *Moral Rights...*, s. 23 oraz 25 n.; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych*, s. 68–69; J. Banasiuk, *Współtwórczość i jej skutki w prawie autorskim*, Warszawa 2012, s. 32 n.; K. Grzybczyk, *Autorskie prawa osobiste twórcy reklamy*, „Rejent” 1998, nr 11 (91), s. 39 n.

³⁶ L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 244 n.

³⁷ Zob. G. Davies, K. Garnett, *Moral Rights...*, s. 17, 21; A. Rudnik, *Droit moral w polskiej ustawie...*, s. 182–183.

³⁸ *Zasady, na których ma polegać jednolite polskie Prawo Autorskie (w zarysie)...*, s. 33–41; *Prawo autorskie w projekcie Prof. Fryderyka Zolla*, Kraków 1920; *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez sekcję prawa cywilnego...*; *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1923*, Kraków 1923 (oba projekty przedrukował S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 234–243, 244–264).

rytorialnie, również ochronę wyższych interesów osobistych, duchowych, moralnych (*droit moral de l'auteur*) twórcy³⁹. Jak wiadomo, w zakresie dotyczącym umiędzynarodowienia ochrony dopiero rewizja rzymska konwencji berneńskiej w 1928 roku (art. 6 bis konwencji) wskazała na dwie formy praw osobistych: prawo do autorstwa i do integralności utworu, to jest prawo sprzeciwienia się wszelkiemu zniekształceniu, okaleczeniu lub innej zmianie utworu, która mogłaby przynieść ujemę godności lub dobrej sławie twórcy⁴⁰. Główny twórca polskiej ustawy przyjął jednak metodę dotąd w ustawodawstwach nie stosowaną, wysuwając ochronę praw osobistych na pierwszy plan, przed interesami majątkowymi.

Wnikliwsza analiza poglądów Zolla dowodzi, że metoda ta była w pełni logiczna, gdyż autorskie prawa osobiste należały w jego ujęciu do praw osobistych powszechnego prawa cywilnego. Ważną konsekwencję potraktowania tych praw jako przynależnych do ogólnych praw osobistych stanowiło to, że była to ich ochrona częściowa, tak jak ochrona nazwiska, czci, tajemnicy — częściowa ochrona osobista: ochrona stosunku twórcy do dzieła⁴¹. Należy wyjaśnić, że Zoll był zwolennikiem ogólnego prawa osobistości, a założenia własnej teorii w tym zakresie opublikował w 1903 roku i przez lata ją rozwijał⁴². „Prawo osobiste, pisał on, jest przede wszystkim prawem człowieka, treścią jego to, czym człowiek jest, w przedstawieniu do tego, co nabywa i ma, a zatem ta moc, która z nim razem powstaje, rozwija się i gaśnie, a która tkwi w jego ciele i życiu, jego czci i wolności. Nietykalkość i wolność odnosi się zatem zarówno do życia cielesnego, jak i duchowego i z tego punktu widzenia, czynem bezprawnym, bo wkraczającym w sferę prawa podmiotowego, będzie zarówno uszczerbek wyrządzony człowiekowi na jego ciele, jak i krzywda, wywołująca ból fizyczny lub moralny, zarówno działanie ograniczające człowieka w ruchach fizycznych, jak i przymus, krępujący go w objawianiu swych myśli — wszystko to oczywiście pod warunkiem, że osobie drugiej nie przysługuje prawo szczegółowe do wkraczania w tak określoną sferę prawną”⁴³. W prawach osobistości tkwi tym samym uznanie nietykalkości człowieka jako takiego, uznanie jego wolności w używaniu i rozwijaniu władz

³⁹ Szerzej zob. L. Górnicki, „*Droit moral*“, insbesondere nach dem Tode des Urhebers, im polnischen Urheberrechtsgesetz aus dem Jahre 1926, [w:] *Leben nach dem Tod. Rechtliche Probleme im Dualismus: Mensch — Rechtssubjekt*, red. A. Gulczyński, Leukam-Graz 2010, s. 183–211 i tam wskazana literatura; J. Mazurkiewicz, *Non omnis moriar. Ochrona dóbr osobistych zmarłego prawie polskim*, Wrocław 2010, s. 81 n., 274 n., 695 n. oraz *passim*; zob. też A.M. Niżankowska, *Prawo do integralności...*, s. 47–48; S.M. Grzybowski, *Autorskie prawo*, [w:] *Encyklopedia podrećzna prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 1931, s. 24–25, 37–39.

⁴⁰ Co do rewizji rzymskiej konwencji berneńskiej zob. L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 191, 257–260; M. Jankowska, *Autor i prawo...*, s. 118 n.; R. Platt, *A comparative survey of moral rights*, „*Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*” 57, 2010, s. 957 n.

⁴¹ S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista stosunku do dzieła po śmierci twórcy. Zagadnienia ogólne*, Kraków 1933, s. 325.

⁴² F. Zoll, *Prawa osobiste w zarysie ze stanowiska prawa prywatnego austriackiego*, „*Czasopismo Prawno-Ekonomiczne*” 4, 1903, z. 1–4, s. 535–563.

⁴³ F. Zoll, *Prawa osobiste w zarysie...*, s. 555.

umysłowych i fizycznych, to znaczy uszanowanie godności ludzkiej. Przedmiotem ochrony tych praw jest więc człowiek, w swojej kondycji fizycznej i w swojej psychice: jego ciało, życie, cześć i wolność, które w pojęciu prawnika stanowią dobro⁴⁴. Wreszcie zaś Zoll przedstawił kluczowe dla uznania istnienia ogólnych praw osobistości stwierdzenie: „Prawo osobiste jest prawem jednolitym, jak prawo własności, a nie sumą uprawnień, przywiązanych do osoby. Jeżeli odróżniamy nietykalność i wolność osobistą, albo jeżeli czynimy dystynkcję między życiem umysłowym i fizycznym, to tylko dlatego, żeby bliżej objaśnić treść tego prawa, a nie, aby jego jednolitość rozerwać”⁴⁵.

Autorskie prawa osobiste miały służyć właśnie do ochrony interesów duchowych (idealnych), psychicznych twórcy — jak to formułowano w ustawie — „jego osobistego stosunku do dzieła” (art. 58; art. 62 w brzmieniu z 1935 roku), oraz „interesu publicznego” (art. 63 ust. 2 w brzmieniu z 1935 roku)⁴⁶. Ochrona interesów osobistych twórcy szła w polskiej ustawie tak daleko, że podniesiono ją do rangi praw osobistych, niezależnych od czasu, miejsca i narodowości twórcy (art. 12 ust. 2), której to zasady nie wyraziło jeszcze żadne dotychczasowe ustawodawstwo. Oryginalnym rozwiązaniem zastosowanym do umowy wydawniczej (umowy o nakład) było to, że nakładca powinien dbać o „związane z wydawnictwem duchowe i materialne interesy twórcy” (art. 33).

Istotę konstrukcji osobistych praw autorskich stanowiło to, że prawa te służyły do ochrony interesów duchowych (idealnych), psychicznych twórcy. Przysługiwał im w związku z tym — po pierwsze — w zasadzie charakter wieczysty. Polska ustawa oparła się w tym zakresie na modelu francuskim, w którym autorskie prawo osobiste istnieje bezterminowo, odmiennym od modelu niemieckiego, opartego na założeniu wygasania praw osobistych wraz z upływem czasu trwania majątkowego prawa autorskiego (teoria monistyczna)⁴⁷.

⁴⁴ Bliżej zob. F. Zoll, *Prawo cywilne. Opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, przy współudziale J. Gwiazdomorskiego, L. Oberlendera, T. Sołtysika, t. 1. *Część ogólna*, Poznań 1931, s. 123, 171–172 n.; F. Zoll, *Prawo cywilne w zarysie*, opracowane przy współudziale dra A. Szpunara..., t. 1. *Część ogólna*, z. 1, Kraków 1947, s. 75; F. Zoll, *Prawo prywatne w zarysie. Przedstawione na podstawie ustaw austriackich*, Kraków 1910, s. 5–6, 21–22.

⁴⁵ F. Zoll, *Prawa osobiste w zarysie...*, s. 558 (*in fine*)–559.

⁴⁶ *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla*, Warszawa-Kraków 1926, s. 54; S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 325.

Janusz Barta, Ryszard Markiewicz podkreślają, że autorskie prawa osobiste w tej ustawie chroniły nie tylko osobisty stosunek do dzieła, ale też wszelkie niematerialne interesy związane z prowadzeniem działalności twórczej; J. Barta, R. Markiewicz, *Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej*, [w:] *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane*, red. naukowy J.S. Piąkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986, s. 143.

⁴⁷ Podobnie, jak to ukształtował model niemiecki, czynią obecnie między innymi ustawodawstwa Szwajcarii (od 1992 roku), Holandii, Luksemburga, Wielkiej Brytanii (okres ochrony jest tu krótszy w wypadku fałszywego przypisania autorstwa), Barbados, Gwatemali. W Stanach Zjednoczonych, w zakresie dotyczącym dzieł sztuki wizualnej, ustawa federalna (1990) uznała, że

Po drugie — ustawa przyjęła także ich niezbywalność, zgodnie z doktryną praw osobistych, zakładającą, że ponieważ związek między twórcą a jego własnym dziełem jest nierozzerwalny, jeśli dzieło istnieje, to prawa osobiste są niezbywalne. Co do nieprzenoszalności tych praw, to Zoll wyjaśniał: „Znamieniem każdego prawa osobistego jest jego nieprzenoszalność. Prawo osobiste w ogólności powstaje bądź to z urodzeniem się człowieka, względnie powstaniem osoby prawnej, bądź też później, ale od podmiotu, na rzecz którego powstało, nie może być odłączone, i na kogoś innego przeniesione. Zwykle gaśnie ze śmiercią człowieka, względnie z wygaśnięciem osoby prawnej.

To samo w ogólności powiedzieć można i o prawie osobistym autorskim⁴⁸. Dodawał on jednak, że nieprzenoszalność prawa osobistego nie wyklucza możliwości upoważnienia przez twórcę innych osób do wykonywania jego prawa osobistego, a sytuację taką przewidywać nawet miała w jednym wypadku sama ustawa o prawie autorskim (art. 30 w wersji z 1926 i art. 32 w wersji z 1935 roku)⁴⁹.

Zasada niezbywalności autorskich praw osobistych jest uświęcona w modelu francuskim, ale istnieje od niej istotne odstępstwo w modelu germańskim, a poza tym występują jeszcze inne swoiste ujęcia tej kwestii⁵⁰. Prawa osobistości (*Persönlichkeitsrecht*) w Niemczech i w Austrii, mających swe podstawy w kodeksach cywilnych, jako ściśle związane z osobą są niezbywalne, nieprzenoszalne i niedziedziczne, co stoi w bezpośredniej sprzeczności z dziedziczeniem

prawa autorstwa i integralności dzieła trwają przez całe życie twórcy; por. E.J. Damich, *The Right of Personality: A Common-Law Basis for the Protection of the Moral Rights of Authors*, „Georgia Law Review” 23, 1988, nr 1, s. 27; T.F. Cotter, *Pragmatism...*, s. 12; S.G. Bonneau, *Honor and Destruction: The Conflicted Object in Moral Rights Law*, „St. John's Law Review” 87, 2013, s. 52–54; W. Strauss, *The Moral Right...*, s. 141; J. Dine, *Authors' Moral Rights in Non-European Nations: International Agreements*, „Michigan Journal of International Law” 16, 1995, z. 2, s. 552; P. Scoffoni, *Le droit moral...*, s. 107–108; J. Mazurkiewicz, *Non omnis moriar...*, s. 81–103; L. Edwards, E. Harbinja, *Protecting Post-Mortem Privacy: Reconsidering the Privacy Interests of the Deceased in a Digital World*, „Cardozo Arts & Entertainment Law Journal” 32, 2013, nr 1, s. 129 n.; J. de Werra, *Switzerland*, [w:] G. Davies, K. Garnett, *Moral Rights*, London 2010, s. 579–600; J. de Werra, *Le droit moral en Suisse*, „Les Cahiers de propriété intellectuelle” 25, 2013, nr 1, s. 531, 543–544; F. Dessemontet, *Letter from Switzerland: The new copyright act*, s. 7–8, <https://www.unil.ch/cedidac/files/live/sites/cedidac/files/Articles/New%20Copyright%20Act.pdf> (dostęp: 25.11.2023).

⁴⁸ Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Frydryka Zolla..., s. 55.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 58–59.

⁵⁰ Bardzo niejasne stanowisko zajmował tu portugalski dekret nr 13752 z 27 maja 1927 roku o własności literackiej, naukowej i artystycznej, zgodnie z którym prawa osobiste (ustawa tworzyła jednolitą konstrukcję własności umysłowej) przechodziły „na zawsze na dziedziców autora”, i mogły być, jak każde inne prawo własne przeniesione na osoby trzecie pod tytułem darmym lub obciążającym (art. 15 § 1). Skoro jednak autor za życia mógł przenieść te prawa na inny podmiot, to traciły swą podstawę inne wskazane w dekreście uprawnienia dziedziców, a także określonych stowarzyszeń i ministerstwa publicznego (art. 47 § 2); szerzej zob. S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 302–307.

praw osobistych⁵¹, obecnie uregulowanym w austriackiej ustawie o prawie autorskim z 1936 roku i w niemieckiej ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1965 roku⁵². Dlatego osobiste prawa autorskie twórcy mają tu szczególnie status w stosunku do ogólnego prawa osobistości, które przysługuje każdemu człowiekowi⁵³. W razie śmierci twórcy, spadkobiercy przejmują jego pozycję prawną, zgodnie z zasadą sukcesji uniwersalnej i mogą korzystać z tych samych praw, jakie posiadał twórca za swego życia. Konsekwencję przyjęcia monistycznego modelu prawa autorskiego stanowi w zakresie prawa spadkowego to, że każdy następca prawny twórcy przejmuje jego prawa autorskie, zarówno majątkowe, jak i osobiste⁵⁴.

Dodać można, że w Szwajcarii, przed wejściem w życie ustawy z dnia 9 października 1992 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, autorskie prawa osobiste twórcy wygasły wraz ze śmiercią twórcy, chociaż w pewnych okolicznościach spadkobiercy mieli możliwość pod restrykcyjnymi warunkami powoływania się na naruszenie ich własnych dóbr osobistych, jak honor, reputacja lub życie prywatne. Jednak w aktualnym stanie prawnym prawa autorskie są w ustawodawstwie szwajcarskim zbywalne i podlegają dziedziczeniu, przy czym nie czyni się w tym zakresie rozróżnienia między prawami majątkowymi a prawami

⁵¹ W teorii problem dziedziczenia praw osobistych jest sporny. Jak stwierdza Mieczysław Szaciński: „Według niektórych autorów koncepcja przenoszalności praw osobistych w drodze spadkobrania ma umożliwić ochronę interesów moralnych zmarłego twórcy. Prawo moralne po śmierci twórcy uzyskuje charakter »prawa funkcyjnego«, które powinno zabezpieczać poszanowanie ojcostwa oraz integralności dzieła. Jednocześnie wraz z ochroną osobowości twórczej autora prawo moralne po śmierci twórcy służyć ma interesom ogólnym kultury i społeczeństwa zgodnie z celem i funkcją socjalną tego prawa. Przenoszalność praw osobistych na spadkobierców uzasadniona jest również ścisłym związkiem ochrony moralnej i majątkowej. W konsekwencji część doktryny uznaje za przenoszalne wszystkie uprawnienia wynikające z prawa moralnego w zakresie związanym z eksploatacją utworu przez osoby trzecie. Jedynie sam rdzeń prawa moralnego autora jest nieprzenoszalny” — M. Szaciński, *Autorskie dobra osobiste po śmierci twórcy*, „Palestra” 1987, nr 2 (350), s. 32–33.

⁵² Już obowiązująca wcześniej w Niemczech ustawa o prawie autorskim do utworów literackich i muzycznych z dnia 19 czerwca 1901 roku oparła się na monistycznym modelu praw autorskich, co jednak budziło wątpliwości interpretacyjne w orzecznictwie i w doktrynie prawa odnośnie do objęcia jej postanowieniami ochrony praw osobistych. Ustawa ta stanowiła w § 8: „Prawo autorskie przechodzi na spadkobierców. Jeżeli spadkobiercą ustawowym jest Skarb Państwa lub inna osoba prawna, prawo to, o ile przysługuje spadkodawcy, wygasa z chwilą jego śmierci” — *Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst vom 19. Juni 1901*, RGBl. 1901, s. 227; bliżej zob. L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 195–198; M. Janowska, *Autor i prawo...*, s. 75 (*in fine*)–76.

⁵³ Por. T. Konach, *Autorskie prawa osobiste w ustawodawstwach Francji i Republiki Federalnej Niemiec — analiza prawnoporównawcza*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 3, s. 114.

⁵⁴ Zob. J. Pierer, *Authors' Moral Rights after Death. The Monistic Model of German Law, Austrian Law and the Revised Berne Convention*, „University of Vienna Law Review” 3, 2019, s. 5–7, 25–27; W. Strauss, *The Moral Right...*, s. 123–125; P. Scoffoni, *Le droit moral...*, s. 108–109; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych...*, s. 73–74.

osobistymi twórcy. Jednak w orzecznictwie podnosi się niezbywalność praw osobistych, a w doktrynie dyskutuje się nad tym, czy prawa osobiste są całkowicie lub częściowo zbywalne⁵⁵.

Po trzecie — ustawodawca polski stanął na stanowisku, że nie można zrzec się autorskich praw osobistych⁵⁶. Jak wiadomo, rozwój historyczny doprowadził w niektórych ustawodawstwach do ukształtowania się takiego modelu, że możliwe jest zrzeczenie się praw moralnych, które jednak nie powoduje zbycia osobistego prawa autorskiego, a jedynie czyni je niewykonalnym. W systemie *common law* dopuszcza się zarówno wyraźne, jak i dorozumiane zrzeczenie się swoich praw osobistych na mocy umowy lub estoppelu. W Wielkiej Brytanii rozwój wzorców umownych miał doprowadzić nawet obecnie do upowszechnienia się wymogu całkowitego zrzeczenia się autorskich praw osobistych przed podjęciem jakiegokolwiek działalności wydawniczej. W Stanach Zjednoczonych mozaika statutów stanowych, połączenie teorii *common law* z sądową interpretacją kilku przepisów praw autorskich oraz stanowych ustaw o prawach osobistych, nieuczciwej konkurencji, znakach towarowych i naruszenia prywatności oraz zniesławienia, aktualnie też w pewnym zakresie ustawodawstwo federalne, przyniosły w rezultacie zakaz ogólnego zrzeczenia się praw osobistych i określenie szczególnych sytuacji umożliwiających pisemne zrzeczenie się swoich praw. W mieszanym systemie prawnym Kanady początkowo, tak jak to czyniła konwencja berneńska, pozostawiano tę kwestię otwartą. Większość kanadyjskich prawników doszła do wniosku, że prawa te są niezbywalne i nie można ich się zrzec, ale podlegają one przedawnieniu, nie można ich też przenieść na spadkobierców. Od 1988 roku sytuacja ta zmieniła się, gdyż ustawodawca kanadyjski wprowadził zasadę, że „prawa moralne są niezbywalne; jednakże podlegają one zrzeczeniu się w całości lub w części”. W braku określenia przez ustawodawcę odpowiedniej co do tego formy, doktryna wnioskuje, że zrzeczenie się może być domniemane i wywnioskowane z okoliczności. W ograniczonym zakresie możliwość zrzeczenia się autorskich praw oso-

⁵⁵ Ochrona autorskich praw osobistych została wyraźnie wprowadzona do ustawodawstwa szwajcarskiego przez ustawę federalną z dnia 9 października 1992 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych, która weszła w życie 1 lipca 1993 roku. Wcześniej, na podstawie ustawy o prawie autorskim z 1922 roku, autorskie prawa osobiste były traktowane jako aspekt praw osobistych, istniejących na podstawie kodeksu cywilnego — ZGB z lat 1907/1912 (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Code civil suisse, Codice Civile Svizzero*, art. 28), a sama ustawa autorska wskazywała tylko pewne prerogatywy należące do autorskich praw osobistych. System ochrony miał więc początkowo charakter dualistyczny, gdyż prawa majątkowe autorów były chronione przez ustawę federalną o prawie autorskim z 7 grudnia 1922 roku, a prawa osobiste — przez przepisy szwajcarskiego kodeksu cywilnego; bliżej zob. J. de Werra, *Switzerland, Le droit moral en Suisse*, s. 544–546; J. de Werra, *Le droit moral en Suisse...*, s. 529 n.; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych...*, s. 48 n.

⁵⁶ Zagadnienie zakazu zrzeczenia się lub zbycia autorskich praw osobistych we współczesnym polskim prawie autorskim i w doktrynie prawa analizuje J. Mazurkiewicz, *Non omnis moriar...*, s. 103–108.

bistych istnieje też w państwach nordyckich oraz w ustawodawstwie Holandii, w której jednak nie można zrzec się prawa sprzeciwu wobec pewnych naruszeń⁵⁷.

Chociaż ustawa o prawie autorskim z 1926 nie ustanawiała możliwości zrzeczenia się prawa osobistego, to jednak Zoll w komentarzu do niej dopuszczał taką ewentualność, zwłaszcza wtedy, gdy twórca wynajmował się do pracy na rzecz jakiegoś przedsiębiorcy, przez co prawa osobiste, wraz z autorskimi prawami majątkowymi, powstawały pierwotnie w osobie przedsiębiorcy⁵⁸. Ten pogląd Zolla nie był jednak w pełni przemyślany, bo naruszał fundamentalną konstrukcję ustawy, że prawa osobiste (art. 12)⁵⁹ istnieją na rzecz twórcy, choćby prawo autorskie powstało pierwotnie na rzecz osoby innej niż twórca⁶⁰. Z twierdzeniami Zolla polemizował Stanisław Wróblewski, zwłaszcza kiedy podnosił, że zrzeczenie się

⁵⁷ Szerzej zob. R. Rosenthal Kwall, *The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States*, Stanford 2010, s. 28, 29, 44–45, 46, 50, 51, 100, 102, 176, 185, 210, 215, 234, 237; R. Rosenthal Kwall, „Author-Stories”: Narrative’s Implications for Moral Rights and Copyright’s Joint Authorship Doctrine, „Southern California Law Review” 75, 2001, nr 1, s. 37 n.; T.F. Cotter, *Pragmatism...*, s. 19, 20, 22–23, 25–26; C.P. Rigamonti, *Deconstructing Moral Rights*, s. 400 n.; I. Lee, *Toward an American...*, s. 805–822; J. Pierer, *Authors’ Moral Rights...*, s. 28–31; J. Brown-Pedersen, *The Inadequacy of UK Moral Rights Protection: A Comparative Study on the Waivability of Rights and Recontextualisation of Works in Copyright and Droit D’auteurs Systems*, „LSE Law Review” 3, 2018, s. 121–125; J.R. Applebaum, *The Visual Artists Rights Act of 1990: An Analysis Based on the French Droit Moral*, „American University International Law Review” 8, 1992, nr 1, s. 201–202, 208–209, 218, 222; W. Strauss, *The Moral Right...*, s. 119, 123–124, 125, 130, 132, 133, 141–142; G. Dworkin, *The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries*, „Columbia-VLA Journal of Law & the Arts” 19, 1994–1995, z. 3–4, s. 244–245, 256–257, 261–262, 263, 264, 265; L. Nakashima, *Visual Artists’ Moral Rights in the United States: An Analysis of the Overlooked Need for States to Take Action*, „Santa Clara Law Review” 4, 2000, nr 1, s. 210, 213; D.S. Ciolino, *Rethinking the Compatibility of Moral Rights and Fair Use*, „Washington and Lee Law Review” 54, 1997, z. 1, s. 42, 46, 64; A.R. Rago, *The Moral Rights of the Author: A Comparative Study*, „Dickinson Law Review” 71, 1966–1967, z. 1, s. 97–99; P. Scoffoni, *Le droit moral...*, s. 109–111; A.M. Niżankowska, *Prawo do integralności...*, s. 85 n.; G.B. Dinwoodie, *Recent United States Copyright Reforms: Congress Catches the Spirit of Berne*, „Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal” 2, 2011, nr 1, s. 20–21; J.C. Ginsburg, *The Most Moral of Rights: The Right to be Recognized as the Author of One’s Work*, „George Mason Journal of International Commercial Law” 8, 2016, s. 24, 27; M. Goudreau, *Le droit moral de l’auteur au Canada*, „Revue générale de droit” t. 25, 1994, nr 3, s. 421–422; T. Su Li Cheng-Davies, *Avoiding another Bonfire...*, s. 250 n.; E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych*, s. 61, 66; A. Wojciechowska, *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, Kraków 1999, s. 141–142; N. Jiaswal, *Moral Rights of an Author Under Copyright Laws*, 1, 2013, *Indian Intellectual Property Law Journal*, s. 11–12; B. Rosenblatt, *Moral Rights Basics*, Harvard Law School, <https://cyber.harvard.edu/property/library/moralprimer.html> (dostęp: 25.11.2023).

⁵⁸ Zoll (*Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska*, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla..., s. 59) powoływał się tu na argument z art. 10 ustawy o prawie autorskim.

⁵⁹ Art. 12 ustawy (w obu jej wersjach: z 1926 i 1935 roku ta sama numeracja): „Twórca rozporządza swym dziełem wyłącznie i pod każdym względem; w szczególności rozstrzyga czy dzieło ma się ukazać, czy ma być odtworzone, rozpowszechnione i w jaki sposób. Ochrona praw osobistych służy każdemu twórcy bez względu na istnienie lub nieistnienie prawa autorskiego (art. 62)”.

⁶⁰ Por. S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 324.

prawa osobistego nie uzasadnia powstania prawa na rzecz innej osoby, a zrzeczenie się pociągające za sobą powstanie prawa na rzecz drugiego, jest w istocie następstwem prawnym⁶¹. Polemikę swą, odnoszącą się do tego, że Zoll zawsze starał się rozwiązywać problemy interpretacyjne na korzyść twórcy, konstatował on tak: „teoria praw osobistych jest w trakcie rozwoju [...], a przesada w poglądach, które z pewnością są same w sobie uzasadnione, jest zbyt często częścią psychologii pionierów; tylko w ten sposób jestem w stanie wyjaśnić stanowisko Zolla o absolutnej nienaruszalności osobistych praw autorskich. Jeżeli zarzuca się to, że osoba trzecia może dochodzić prawa osobistego tylko w imieniu twórcy, to również muszę zakwestionować to twierdzenie; jeżeli na przykład pozostawiono mi pełne i wyłączne prawo do autoryzacji tłumaczeń, a pojawia się tłumaczenie, którego nie zatwierdziłem, to tylko ode mnie i od mojego poglądu na dzieło zależy, czy zatwierdzę tłumaczenie, czy też się temu sprzeciwię, nawet jeżeli twórca oświadczył, że jest z niego zadowolony”⁶².

Po czwarte — autorskie prawa osobiste były terytorialnie nieograniczone. Wniosek ten Zoll wyprowadzał z założenia, że prawa te powstawały jeszcze przed powstaniem autorskiego prawa majątkowego i istniały nadal po jego wygaśnięciu. Uniwersalny, a nie terytorialny charakter tych praw pociągał za sobą także to, że miało ono zastosowanie wobec twórców, którzy nie byli obywatelami jednego z państw związanych konwencją berneńską, a przy tym istniało ono i było skuteczne, chociaż prawo autorskie majątkowe wygasło (art. 20–22 ustawy) lub nie było skuteczne, ze względu na wprowadzone przez ustawę autorską ograniczenia (art. 13–17 ustawy). Jednakże poza okresem trwania majątkowego prawa autorskiego istnienie autorskich praw osobistych nie mogło zacieśniać dobra publicznego (*domaine public*), łączącego się ze swobodą rozpowszechniania dzieła⁶³.

Zoll wszystkie te znamiona (cechy) odnosił do samych autorskich praw osobistych, a nie do osobistego stosunku, łączącego twórcę z jego dziełem⁶⁴.

Interesująco przedstawiała się w polskiej ustawie kwestia przedmiotu ochrony autorskich praw osobistych. Z trzech znanych ustawodawstw światowym sposobów jego określenia, a mianowicie, że prawo to chroni: (1) twórcę albo (2) dzieło jako emanację jego osobowości, albo (3) stosunek twórcy do dzieła, polska ustawa zastosowała to ostatnie z wymienionych rozwiązanie, choć sam Zoll eksponował również interes publiczny⁶⁵. Autorskie prawa osobiste chroniły, posługując

⁶¹ S. Wróblewski, *Prof. Dr Fryderyk Zoll, Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska z objaśnieniami*. Warszawa, Gebethner i Wolff 1926, „Zeitschrift für Ostrecht” 1927, z. 8, s. 1202.

⁶² *Ibidem*, s. 1202.

⁶³ *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla...*, s. 61–62.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 55 n.

⁶⁵ J. Serda, *Adaptacja dzieła literackiego a naruszenie autorskich dóbr osobistych jego twórcy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 346. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1974, z. 1, s. 352; W. Serda, *Droit moral po śmierci twórcy*, „Zeszyty Nauko-

się sformułowaniem Zolla, „węzeł przywiązania, czy miłości, który łączy twórcę z dziełem, noszącym znamiona jego indywidualności — *vinculum spirituale*” oraz interes publiczny (kulturalny) w zakresie poszanowania *droit moral post mortem auctoris*⁶⁶. Zoll nawiązywał tu, nie bez powodu, do myśli francuskiej. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że również obecnie francuskie prawo autorskie najsilniej spośród ustawodawstw światowych chroni *droit moral* twórcy. Koncepcja francuska ma charakter indywidualistyczny (subiektywny), to znaczy — dzieło traktowane jest jako samodzielny przedmiot ochrony i zostaje nią objęte w takiej postaci, jaką nadał mu twórca, gdyż stanowi ono wyraz jego osobowości. Zabronione są więc wszelkie zmiany dzieła, niezależnie od tego czy godzą one w honor i reputację twórcy — jak wymaga tego koncepcja obiektywna, która znalazła swój wyraz w art. 6-*bis* konwencji berneńskiej — czy szkodzą one utworowi, czy wprost przeciwnie. Wyodrębnia się, na tle judykatury, dwie grupy poglądów w doktrynie francuskiej: 1) *droit moral* chroni zarówno utwór — jego treść i (lub) formę, jak i twórcę: jego godność, reputację, poglądy intelektualne oraz 2) naruszenie *droit moral* nie może nastąpić w oderwaniu od dzieła i dopiero stwierdzenie naruszenia utworu uzasadnia żądanie ochrony, które to stanowisko nie uwzględnia w pełni złożoności zagadnienia⁶⁷. Śladem rozważań Zolla poszedł w tym zakresie Stefan Ritterman, ceniony komentator ustawy, przy czym ograniczył jednak zollowską interpretację *vinculum spirituale*, jako więzi duchowej, do więzi uczuciowej. Stwierdzał on, że przedmiotem ochrony *droit moral* był „respektowany przez społeczeństwo i ustawodawcę węzeł uczuciowy” łączący twórcę z jego dziełem przed „bezzasadnymi atakami”, które mogłyby zranić te uczucia. Naruszenie nie musiało mieć miejsca w sferze monopolu eksploatacji dzieła należnego twórcy, ale mogło też nastąpić w sferze użytku publicznego (art. 17 ustawy) i prywatnego (art. 18)⁶⁸. Lepiej ujął to Stefan M. Grzybowski, dla którego przedmiotem ochrony był tutaj osobisty „stosunek twórcy do dzieła”. Odróżniał on, za niektórymi przedstawicielami doktryny francuskiej i włoskiej, stronę negatywną i stronę pozytywną *droit moral*. Strona negatywna dotyczyła wyrządzenia szkody twórcy, a więc czynów osób różnych od twórcy (zwłaszcza art. 58 ust. 1), natomiast strona pozytywna wyraziła się przede wszystkim w przyznaniu twórcy (autorowi) prawa do wycofania dzieła z obrotu (art. 45). Strona zarówno negatywna, jak i pozytywna znaj-

we Uniwersytetu Jagiellońskiego 501. *Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej*” 1978, z. 17, s. 72.

⁶⁶ Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla..., s. 54; S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 325.

⁶⁷ E. Wojnicka, *Ochrona integralności dzieła w prawie francuskim*, [w:] *Aktualne problemy własności intelektualnej*, red. J. Barta, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1158. *Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej*”, z. 64, Kraków 1995, s. 43 n. oraz s. 60.

⁶⁸ Szerzej zob. S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937, s. 77. Na sprzeczność w wywodach Rittermana, któremu — warto dodać — umknęło precyzyjne rozróżnienie wspomnianych trzech systemów, wskazała już E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych...*, s. 88.

dowała ponadto wyraz w wielu przepisach szczegółowych. Grzybowski podnosił, że „kierunki ochrony już według art. 58 nawzajem się wielokrotnie przecinają, tak, jak zawsze muszą się przecinać, ilekroć ustawodawstwo przewiduje szczegółowe postanowienia, i jak zawsze przecinanie to dostrzeżemy w orzecznictwie”⁶⁹.

Ustawa polska szczegółowo określała prawa osobiste twórcy, w sposób niesprecyzowany w żadnym innym europejskim ustawodawstwie (art. 58, a w wersji z 1935 roku art. 62, w związku z art. 12)⁷⁰. Niemniej jednak ich treść nie została określona ściśle, a tylko przykładowo, co dawało szeroki zakres uznaniu sędziego i odpowiednich ekspertów. Z ochrony korzystały więc wszystkie przejawy stosunku twórcy do dzieła, gdyż ustawa ujmowała prawa osobiste w sposób syntetyczny (*das allgemeine Urheberpersönlichkeitrecht*), przeciwstawiając się tym konstrukcjom jurydycznym, które chroniły tylko poszczególne, określone wyraźnie i wyczerpująco autorskie dobra osobiste.

Ochronę praw osobistych regulowało wiele postanowień projektu, ale trzy z nich miały podstawowe znaczenie. Po pierwsze: początkowo osobny artykuł, który głosił: „Ochrona praw osobistych służy każdemu twórcy bez względu na istnienie lub nieistnienie prawa autorskiego...” (art. 5 w wersji Subkomitetu). Pierwotny projekt Zolla go nie przewidywał, choć istnienie takiej zasady wynikało z przepisu, który dotyczył roszczeń. Referent zrehabilitował ów artykuł dopiero na wniosek Wróblewskiego, a inicjatywa ta okazała się nadzwyczaj szczęśliwa. Zapis ten wszedł również do późniejszej ustawy, z tym iż Ministerstwo Sprawiedliwości przeniosło go do art. 12 jako ustęp 2. Artykuł ten nie posiadał wówczas odpowiednika w światowym ustawodawstwie autorskim. Stanowił on istotną nowość i wskazywał pożądany kierunek zmian innym ustawodawstwom. Prawo osobiste

⁶⁹ S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 325.

⁷⁰ Art. 62 w wersji z 1935 roku nie różnił się od ujęcia ustawy z 1926 (nastąpiła jednak zmiana numeracji artykułów). Brzmiał on: „Twórca, któremu wyrządzono szkodę w zakresie jego osobistego stosunku do dzieła, może — chociażby prawo autorskie wcale nie istniało, zgasło, przeszło na inne osoby, albo było bezskuteczne według postanowień art. 13 do 16 — żądać niezależnie od roszczeń z art. 59 do 61 zaniechania czynów krzywdzących i usunięcia ich skutków, w szczególności publicznego odwołania lub innej deklaracji publicznej, ogłoszenia wyroku w czasopiśmie i innych środków zadośćuczynienia. Jeżeli czyn był popełniony rozmyślnie, sąd na wniosek pokrzywdzonego może mu oprócz odszkodowania przyznać za poniesione przykrości i inne osobiste uszczerbki odpowiednią kwotę, którą oznaczy stosownie do zachodzących okoliczności według swobodnego uznania (pokutne). Taką krzywdą osobistą jest: gdy ktoś przywłaszcza sobie autorstwo, nazwisko twórcy lub pseudonim; gdy nie podaje w swym utworze autora lub źródła, z którego zaczerpnął treść lub wyimki, przez co może powstać błędne mniemanie co do autorstwa, albo podaje fałszywie autora lub źródło; gdy publikuje dzieło, do publikacji przez twórcę nie przeznaczone; gdy wprowadza w publikacji zmiany, dodatki, skrócenia, które treść wykrzywiają, lub uwłaczają godności i wartości dzieła; gdy wydaje dzieło w rażąco nieodpowiedni sposób; gdy czyni zmiany w oryginalnym dziele, gdy oryginał dzieła sztuki oznacza nazwiskiem twórcy wbrew jego woli, lub w inny sposób wbrew jego woli ujawnia autorstwo; gdy w krytyce obniża wartość dzieła przez świadomie fałszywe przedstawienie faktów itp.”. Przepis ten miał również odpowiednie zastosowanie do rozpowszechnienia portretu bez pozwolenia portretowanego i do naruszania praw osobistych przez wydanie listów bez pozwolenia (art. 64; w wersji z 1926 roku — art. 60).

istniało i zachowywało swą skuteczność, chociażby autorskie prawo majątkowe wygasło lub nie było skuteczne ze względu na wprowadzone w ustawie jego ograniczenia. Prawo twórcy miało ponadto charakter uniwersalny, nie zaś terytorialny. Projekt, a następnie ustawa, otoczył ochroną prawną autorskie prawa osobiste wszystkich obcych twórców, choćby państwa, do których byli oni przynależni, nie przystąpiły do konwencji berneńskiej ani nie zawarły z Polską odpowiednich umów międzynarodowych. W ten sposób wejście w życie ustawy polskiej wprowadziło istotny postęp do międzynarodowego prawa autorskiego⁷¹. Po drugie: artykuł stwierdzający: „Pomimo przeniesienia prawa autorskiego na inną osobę, twórca zachowuje swe prawa osobiste” (art. 29 projektu, art. 28 ustawy z 1926 roku oraz dyspozytywny przepis: art. 30). Znalazła tutaj odzwierciedlenie zasada, że prawo osobiste twórcy jest silniejsze od prawa majątkowego nabywcy i może nawet uczynić je bezskuteczne, zwłaszcza jeśli nabywca przez dłuższy czas dzieła nie wydał, a w tym okresie uległy zmianie poglądy literackie, artystyczne, naukowe lub polityczne twórcy. I po trzecie: przepis umożliwiający twórcy, któremu wyrządzono szkodę w zakresie jego osobistego stosunku do dzieła, wystąpienie z odpowiednimi roszczeniami „chociażby prawo autorskie wcale nie istniało, zgasiło, przeszło na inne osoby, albo było bezskuteczne” (art. 59 projektu, art. 58 ustawy z 1926 roku). Ochrona osobista nie była więc zależna od naruszenia praw majątkowych, a nawet od tego, czy prawo majątkowe istniało czy też nie. Na równi z twórcą należało potraktować osoby, które „chociaż same twórczo nie działały, prawo autorskie nabywają w sposób pierwotny”⁷².

Autorskie prawa osobiste po śmierci twórcy

W pierwotnym projekcie ustawy autorskiej Zolla istniała rozbudowana ochrona praw osobistych po śmierci twórcy, ale na skutek oporu w Komisji Kodyfikacyjnej odpowiedni przepis nie znalazł się w brzmieniu ustawy z 1926 roku⁷³. W efekcie, co do wprowadzenia ochrony praw osobistych po śmierci twórcy Polskę wyprzedziły inne państwa. Kwestia, kto ma wykonywać uprawnienia osobiste twórcy po jego śmierci, była wszechstronnie analizowana podczas obrad Sek-

⁷¹ Zob. F. Zoll, *Tzw. „droit moral” w dziedzinie prawa autorskiego*, „Czasopismo Prawno-Ekonomiczne” 35, 1929, s. 284; zob. też J.J. Litauer, *Art. 5 ustawy polskiej o prawie autorskim. Ochrona autorów ze względu na przynależność państwową i miejsce ukazania się utworów*, „Przegląd Prawa i Administracji” 52, 1927, s. 96–99.

⁷² *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla...*, s. 62. Przykładowo powołał się on na art. 10 ustawy: „Prawo autorskie do utworów fotograficznych lub otrzymanych w podobny do fotografii sposób, do filmów kinematograficznych i do przeróbki utworów muzycznych na instrumenty muzyczne służy przedsiębiorcy, w razie zaś zamówienia dzieła — zamawiającemu”.

⁷³ L. Górnicki, *Rozwój idei praw autorskich...*, s. 261 n.

cji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej⁷⁴. W przedłożonych przez Zolla już w pierwszej połowie maja 1920 roku ówczesnemu ministrowi sztuki i kultury Zenonowi Przesmyckiemu oraz Komisji Kodyfikacyjnej *Zasadach, na których ma polegać jednolite polskie prawo autorskie*, do ochrony interesów duchowych autora po jego śmierci powołani byli małżonek, zstępni, ewentualnie wstępni, chyba że autor wyraźnie inaczej postanowił, a posiłkowo — w imieniu państwa — Ministerstwo Sztuki i Kultury, przy czym organ ten wprowadził Zoll z inicjatywy Litauera, zanim jeszcze koreferent ostatecznie nie uznał, że sprawę autorskich praw osobistych należy odłożyć do czasu uchwalenia kodeksu cywilnego⁷⁵. Zastępstwo ministerstwa przed sądem sprawować miała Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁶. Przewidziane przez Zolla pokutne (*Busse*), w razie śmierci autora lub gdy nie istniało majątkowe prawo autorskiego przypadało Skarbowi Państwa.

Kontrowersje z tym związane pojawiły się już na początku obrad, kiedy na pierwszym posiedzeniu Sekcji, 15 maja 1920 roku w Warszawie, jej przewodniczący Władysław Leopold Jaworski wywołał temat „roli Ministerstwa Kultury i Sztuki jako czynnika publicznego”⁷⁷. W związku z tym, na drugim posiedzeniu Sekcji 16 maja Maurycy Allerhand autorytatywnie stwierdził, że „ochrona interesu publicznego w prawie autorskim nie jest potrzebna”, Henryk Konic zaś podniósł, iż „wychodząc ze stanowiska interesów Państwa Polskiego, nie można mu dziś narzucać nowych obowiązków”, a tym samym nie byłoby właściwe, aby Ministerstwo Kultury i Sztuki lub inne władze miały dochodzić praw osobistych autora po jego śmierci. Z kolei Ludwik Domański wypowiedział pogląd, że prawa duchowe autora do dzieła w ogóle powinny uzyskać ochronę jedynie na podstawie środków represji karnej⁷⁸.

Nad *Zasadami* Zolla prowadzono również dyskusję w Ministerstwie Sztuki i Kultury w dniach od 17 do 19 i 22 maja 1920 roku. Wzięli w niej udział, oprócz reprezentantów Ministerstwa Kultury i Sztuki, przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a także zaproszeni literaci i artyści. Na posiedzeniu 19 maja Zenon Przesmycki wyraził nieufność co do umiejętności obrony praw indywidualnych, duchowych, nieżyjącego autora przez jego spadkobierców i przekonywał, że „prawa te winny przysługiwać państwu”, do czego przychylił się Stefan Krzywoszewski i Zofia Rygier-Nałkowska, która jednak chciała ochronę praw indywidualnych powierzyć nie państwu, lecz insty-

⁷⁴ S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 327–347; W. Serda, *Droit moral...*, s. 93–99; J. Błęszyński, *Tłumaczenie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Warszawa 1973, s. 142–144.

⁷⁵ Ochronę praw osobistych przesunął on do przepisów prawno-karnych ustawy; J.J. Litauer *Uwagi nad projektem ustawy autorskiej referenta Prof. Zolla. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Prawa Cywilnego*, Kraków 1921, s. 30; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 43 n.

⁷⁶ *Zasady, na których ma polegać jednolite polskie Prawo Autorskie...*, s. 33–41.

⁷⁷ S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 28.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 29, 30.

tucjom artystycznym. Innego zdania był Stanisław Wyrzykowski, gdyż, zgodnie z intencją Zolla, proponował powierzyć ochronę praw indywidualnych spadkobiercom, natomiast państwo mogłoby wkroczyć tylko w razie ujawnienia nadużyć⁷⁹.

Referent wyciągnął wnioski z dyskusji i w projekcie z 1920 roku prawo osobiste rozciągało się nie tylko na twórcę, lecz było też prawem publicznym (art. 61, 62 i 63 proj.)⁸⁰. Po śmierci twórcy prawo do wniesienia odpowiedniej skargi mieli jego dziedzice, małżonek, krewni, a z braku takich osób lub gdyby obrona z ich strony okazała się niewystarczająca, Ministerstwo Sztuki i Kultury. Mogło ono przyłączyć się do skargi cywilnej wymienionych osób bądź też wnieść ją samoistnie do sądu w obronie interesów publicznych, z tym że zastępstwo ministerstwa przed sądem objęłaby Prokuratoria Generalna (art. 62 proj.). Przeciwno temu już na posiedzeniach Komisji powołanej przez Zarząd Polskiej Akademii Umiejętności w celu oceny projektu prawa autorskiego, powołanej w związku z pismem Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 23 czerwca 1920 roku (nr 5665/IV/20)⁸¹ wystąpił Stanisław Wróblewski, a dopomógł mu prezydent Komisji Kodyfikacyjnej Franciszek Xawery Fierich. Ochrona interesów duchowych należeć miała raczej do prawa karnego niż do cywilnego, skoro wprowadzone przez projekt pokutne ma charakter kary, a proces prowadzi się często tylko w obronie interesu publicznego, co zazwyczaj nie należy do sądów cywilnych. Szczególnie zaś wątpliwości wzbudziło przystąpienie ministerstwa do sprawy.

Motyw ów Wróblewski kontynuował w swych *Uwagach* do projektu Zolla⁸². Pisał tam: „idea, że prawa osobiste przechodzą *mortis causa* na inne osoby, wy-

⁷⁹ Bliżej zob. *Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla...*, s. 56–71.

⁸⁰ Art. 61: „Chociażby prawo autorskie wcale nie istniało lub zgasło, albo przeniesione zostało na inne osoby, albo nie było skuteczne po myśli artykułów 18–20, twórca może wystąpić ze skargą (wnieść, zanieść skargę) przeciw temu, kto gwałci jego interesy duchowe, i żądać zaprzestania czynów krzywdzących, usunięcia ich skutków; w szczególności publicznego odwołania, publicznej deklaracji, publikacji wyroku i innych środków duchowego zadośćuczynienia; w razie rozmyślnie popełnionego czynu — zapłaty pokutnego; wreszcie odpowiednich zarządzeń celem usunięcia środków do dalszego popełniania krzywdy (art. 58)”. Art. 62: „Po śmierci twórcy następujące osoby powołane są do wniesienia skargi z art. 61: jego dziedzice, pozostały małżonek, krewni, a jeżeli osób takich nie ma, lub obrona z ich strony nie jest dostateczna, Ministerstwo Sztuki i Kultury, które może także przyłączyć się do skargi osób wprawdzie wymienionych lub samoistnie wnieść skargę przed sądem cywilnym w obronie publicznych interesów. Pokutne w razie śmierci twórcy lub nieistnienia, lub bezskuteczności prawa autorskiego, przypada skarbowi Rzeczypospolitej Polskiej. Zastępstwo przed sądem objęłaby Prokuratoria Generalna”. Art. 63: „Z żądaniami w art. 61 określonymi może wystąpić także osoba, której prawa osobiste zostają naruszone przez wykonywanie prawa autorskiego. W razie jej śmierci prawo skargi mają jej dziedzice, pozostały małżonek i krewni”.

⁸¹ Bliżej zob. S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 98–103 (tu protokoły PAU, s. 100 i 102).

⁸² S. Wróblewski, *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie...*, s. 27 oraz 36–40; poglądy Wróblewskiego omawia W. Serda, *Droit moral...*, s. 95–97; zob. też S.M. Grzybowski, *Ochro-*

daje mi się zasadniczo błędna”⁸³. Wskazywał również na pewne niekonsekwencje w zastosowaniu przez Zolla rzymskiej *actio iniuriarum*, która w ówczesnej cywilistyce przekształciła się w skargę o wynagrodzenie szkody idealnej, czyli o zadośćuczynienie (satisfakcję). Twierdził, że projekt uznał to tak, iż skargę o zadośćuczynienie przyznawał dziedzicom. Odbiegał jednak od tej myśli, gdyż wyłączał pokutne, które po śmierci twórcy przekazywał zawsze państwu, przez co popełniał niekonsekwencję, bo *pecunia doloris*, przypadająca w zasadzie twórcy stanowiła tylko specjalną formę wynagrodzenia „duchowej” szkody, a zatem w tych wypadkach, w których przyznaje się dziedzicom prawo do żądania wynagrodzenia tej właśnie szkody, powinno im przypaść także pokutne, którego państwo nie może im zabierać. I dalej:

Uznanie dziedziczności prawa do satisfakcji uważam za istotny postęp; wysuwany zazwyczaj przeciw dziedziczności argument, że krzywda osobista idzie do grobu wraz z pokrzywdzonym, który nie może już odczuć satisfakcji, jest zd. m. pozbawiony wszelkiej, wartości, bo krzywda raz wyrządzona jest faktem dokonanym, który nie znika przez śmierć pokrzywdzonego, a w razie szkody przez zniszczenie rzeczy nikt nie myśli odmawiać dziedzicom prawa do skargi z tej racji, że zmarły z odszkodowania już nie skorzysta⁸⁴.

Projekt miał w tym zakresie nie dochodzić do granic konsekwencji, ale kolejny zarzut, że w innym kierunku wychodził on natomiast poza granicę prawa prywatnego, której przekroczyć nie można, wydaje się pod względem merytorycznym o wiele ważniejszy. Wróblewski stwierdzał mianowicie, że w projekcie brakuje odróżnienia sytuacji, w których krzywdę popełniono za życia twórcy, kiedy dziedzice mogli dochodzić jego roszczeń *nomine hereditario*, od sytuacji, w których zmarły byłby doznał krzywdy, gdyby jeszcze żył. Skutkiem braku tego odróżnienia była ogólna zasada, iż po śmierci twórcy „prawo do skargi o duchową satisfakcję mają nie tylko dziedzice, ale także pozostały małżonek i krewni, ewentualnie Ministerstwo Sztuki i Kultury”, ale jednak pokutne w każdej sytuacji przypada państwu. Zasadniczy błąd miał tu więc tkwić w niedocenieniu tego, że interesy duchowe twórcy nie mogą go przeżyć⁸⁵. Wreszcie znamienne Wróblewski dodawał: „Jeżeli [...] chodzi o interesy duchowe t w ó r c y j a k o t a k i e g o, o cierpienia Verdiego czy Wagnera, trzeba z całym naciskiem stwierdzić, że dziedzic jako taki nie jest *alter ego* twórcy, bo nie jest twórcą, że zatem nie tylko *nomine hereditario*, ale i *nomine proprio* tych interesów odczuwać i tych cierpień przechodzić

na osobista..., s. 331–332 n.; *Zasady, na których ma polegać jednolite polskie Prawo Autorskie (w zarysie)...*, s. 41; *Prawo autorskie w projekcie Prof. Fryderyka Zolla*, Kraków 1920, s. 51–52.

⁸³ S. Wróblewski, *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie...*, s. 36.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 38.

⁸⁵ Jedyne wyjątek miał zachodzić co do prawa rozstrzygnięcia, czy dzieło ma być opublikowane. Prawo to musi się bowiem przyznać dziedzicom, na których przechodzą prawa autorskie, tłumaczy się to samo przez się ze względu na ścisły związek, jaki zachodzi między tym właśnie przejawem praw osobistych i wykonaniem prawa autorskiego; S. Wróblewski, *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie...*, s. 38–39.

nie może”⁸⁶. Konstrukcja prawa podmiotowego po śmierci twórcy byłaby — jak ponownie stwierdzał Wróblewski już po wejściu w życie ustawy z 1926 roku — zupełnie niedopuszczalna, prawo to bowiem gaśnie i można posługiwać się tylko zakazami ze sfery prawa publicznego. Ponieważ *publica utilitas* jest tu na pierwszym planie, to ochronę dzieła po śmierci twórcy można wytłumaczyć tylko tak, że osoby uprawnione do tego przez ustawę (art. 59) składają skargę jako reprezentanci interesu publicznego⁸⁷. W publikacji z 1929 roku Zoll przyznawał, że uwagi jego, co do prawa skargi ministerstwa silnie zachwiały jego koncepcją⁸⁸.

Najważniejsze decyzje dotyczące ochrony praw osobistych po śmierci twórcy zapadły podczas obrad Subkomitetu Prawa Autorskiego, powołanego na posiedzeniu Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej w Krakowie 7 i 8 grudnia 1921 roku. Subkomitet przeprowadził obrady w Krakowie od 9 do 18 grudnia 1921 roku i w Warszawie od 23 lutego do 3 marca oraz od 18 do 22 maja 1922 roku, opracowując trzy wersje projektu⁸⁹. Trzeci z kolei z tych projektów przedłożono Sekcji Prawa Cywilnego, wraz z nową wersją postanowień dotyczących ochrony cywilnoprawnej w razie wyrządzenia twórcy krzywdy osobistej w zakresie jego stosunku do dzieła⁹⁰. Litauer przedstawił uwagi do projektu ustawy o prawie autorskim, z dołączeniem brzmienia projektu według proponowanych zmian, gdzie zamieścił jednak przepis o ochronie cywilnoprawnej w razie wyrządzenia twórcy krzywdy moralnej w zakresie jego stosunku osobistego do dzieła⁹¹. W wyini-

⁸⁶ *Ibidem*, s. 39.

⁸⁷ S. Wróblewski, *Prof. Dr Fryderyk Zoll, Polska ustawa o prawie autorskim...*, s. 1203–1204.

⁸⁸ F. Zoll, *Tzw. „droit moral”...*, s. 291.

⁸⁹ S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 234 n. oraz s. 125–217, 220–232.

⁹⁰ Art. 58 w wersji Subkomitetu: „Jeżeli ktoś wyrządza twórcy krzywdy osobiste w zakresie jego stosunku do dzieła, twórca — chociażby prawo autorskie wcale nie istniało lub zgasło, albo przeniesione zostało na inne osoby, albo było bezskuteczne według postanowień art. 13 do 15 — może niezależnie od roszczeń z art. 56 do 57 żądać: zaprzestania czynów krzywdzących i usunięcia ich skutków, w szczególności publicznego odwołania lub innej deklaracji publicznej; ogłoszenia wyroku w czasopiśmie i innych środków zadośćuczynienia; w razie rozmyślnie popełnionego czynu, zapłaty pokutnego; nadto odpowiednich zarządzeń, celem usunięcia środków do dalszego popełniania krzywdy (art. 56). Taką krzywdą osobistą jest [...]”. Art. 59: „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 58, o ile twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, krewni i dziedzice. Osoby te jednak nie mają prawa do pokutnego. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich, inne mogą się do skargi przyłączyć”.

⁹¹ J.J. Litauer, *Uwagi do projektu ustawy o prawie autorskim, opracowanego przez subkomitet Sekcji prawa cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 220–221 i 221–323 (projekt ze zdaniem odrębnymi Litauera). Art. 55 w projekcie Litauera brzmiał: „Jeżeli ktoś wyrządza twórcy krzywdę (moralną) w zakresie jego stosunku osobistego do dzieła, twórca może żądać sądowo zaniechania czynów krzywdzących i zadośćuczynienia, w szczególności przez publiczne odwołanie lub inną deklarację publiczną, lub przez ogłoszenie wyroku w czasopiśmie — w razie zaś rozmyślnie popełnionego czynu, nadto odpowiednich zarządzeń celem usunięcia środków do dalszego popełniania krzywdy (art. 54). Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi, o ile twórca nie wyraził swej woli — jego małżonek lub krewny”.

ku dyskusji zgłoszone zostały wnioski odrębne i wnioski mniejszości: 1) wniosek mniejszości (Stanisław Wróblewski, Włodzimierz Dbałowski) przeciw nadaniu prawa skargi małżonkowi, krewnym lub dziedzicom co do czynów popełnionych po śmierci autora, 2) wniosek odrębny (Stanisław Wróblewski, Jan Jakub Litauer, Włodzimierz Dbałowski) o skreślenie dziedziców i 3) wniosek mniejszości (Zenon Przesmycki) o wprowadzenie *actionis popularis* dla ochrony osobistych praw autora po jego śmierci.

Z jedynych zachowanych relacji z posiedzeń Subkomitetu pochodzących od samego referenta wynika, że Wróblewski „w sposób bardzo wymowny — jak to zawsze czynić umiał”, dowodził, iż ściganie naruszeń praw osobistych należeć może jedynie do osób najbliższych zmarłemu, a przy tym przejście prawa skargi na Ministerstwo Sztuki i Kultury byłoby sprzeczne z charakterem praw osobistych. Państwo mogłoby tylko w drodze administracyjnej (policyjnej) przeciwstawiać się nadużyciom. Zoll wszystkimi możliwymi sposobami bronił swojej koncepcji, ale ostatecznie jego propozycja przyznania prawa skargi po śmierci twórcy również Ministerstwu Sztuki i Kultury, zastępowanemu przez Prokuratorię Generalną, upadła w Subkomitecie Prawa Autorskiego jednym głosem⁹². Stanowczo zaprotestowano przeciw postanowieniu o przejściu prawa skargi z powodu krzywd osobistych twórcy na Ministerstwo Kultury i Sztuki i sprzecznemu z charakterem praw osobistych, przy tym miano także wątpliwości, czy do wniesienia skargi byłaby powołana Prokuratoria Generalna⁹³.

Nie pomogły wszystkie argumenty wysuwane przez Zolla, które z perspektywy czasu tak przedstawiał: „Ja broniłem swego stanowiska, jak mogłem. Powoływałem się na to, że Prokuratoria Generalna jest powołana do występowania przed sądami nie tylko w obronie Skarbu Państwa, ale także w interesie dobra publicznego; że między innymi ma ona legitymację do działania w interesie dobra publicznego w dziedzinie tak zbliżonej do ochrony prawa autorskiego, jaką jest ochrona praw patentowych, wzorów i znaków towarowych i wolności przemysłowej. Zresztą powinno się otoczyć ochroną pełną i doskonałą, a więc sądową i to nawet na wieki arcydzieła literatury i innych sztuk, które są twórami naprawdę nieśmiertelnymi, skoro nas od setek a nawet tysięcy lat (arcydzieła greckie) podnoszą, oświecają i zachwycają. Czyż więc ze względu na te wysokie, nieśmiertelne dobra kulturalne nie powinna istnieć w interesie dobra publicznego ochrona i to sądowa przeciw ich obniżaniu, zniekształcaniu, niszczeniu. Nadmieniałem też, że arcydzieła literatury i sztuki ze względu na ich nieśmiertelność mogą być porównane z osobami prawnymi, które, chociaż nie są ludźmi, doznają prawnej ochrony sądowej. Wszystkie te i inne moje argumenty miały tylko ten efekt, że zdobyłem przy głosowaniu w Sekcji Prawa Cywilnego poważną mniejszość głosów, bo wniosek negatywny prof. Wróblewskiego przyjęty został większością jednego

⁹² S. M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 335–337 n.

⁹³ F. Zoll, *Tzw. „droit moral”...*, s. 289–230. Tutaj uwaga: „Tak to dla względów doktrynerskich, upadła propozycja bardzo celowa” (s. 290).

tylko głosu. Małą to było dla mnie pociechą, skoro wniosek mój upadł w sprawie, na której mi wiele zależało”⁹⁴.

Dyskusję nad projektem Subkomitetu Sekcja Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej przeprowadziła na posiedzeniach w Warszawie od 20 do 31 października 1922 roku. Na zebraniu 27 października, podczas debaty nad art. 58 projektu, Leon Petrażycki opowiedział się, jeszcze za pokutnym, podnosząc przeciw Stanisławowi Wróblewskiemu, że nie chodzi tu o interes autora i jego zdolność do obrony, lecz o interes publiczny, o oczyszczenie atmosfery moralnej z fałszywej i nieuczciwej krytyki⁹⁵. Dzień później, na posiedzeniu 28 października, w dyskusji nad art. 59 projektu, wyrażono więcej zapatrywań niezgodnych z ustalonym przez Subkomitet tekstem tego artykułu, a szczególnie Wróblewski, uzasadniając swój i Dbałowskiego wniosek odrębny przeciw przyznaniu prawa skargi małżonkowi, krewnym lub dziedzicom, wypowiedział najbardziej krańcowy pogląd, że osoby te nie mają, żadnego interesu osobistego⁹⁶. Przeciwnego zdania był Jerzy Trammer, który twierdził, że prawa osób wymienionych należy uważać za ich własne prawa, i węzeł krwi jest tu tylko motywem, dlatego opowiedział się za pokutnym dla tych osób⁹⁷. W przekonaniu Zolla osoby pozostałe po zmarłym reprezentowały jego interesy, jednak zaszłoby to zbyt daleko, gdyby przyznano im taką samą satysfakcję, jaka się należy tylko zmarłemu, bo wielu ludzi chciałoby zarabiać na pokutnym⁹⁸. Kamil Stefko, proponując wprowadzenie tutaj takiej kolejności: nieseparowany małżonek, rodzice, dzieci, uważał, iż osoby te dążą do ochrony praw osobistych twórcy⁹⁹. Z kolei Przesmycki, jak to czynił już wcześniej, eksponował interes społeczny, bowiem ktoś, kto pozostawał z autorem w kontaktach duchowych, czy to jakiś człowiek, czy organizacja, może mu być bliższy od krewnych, a wypełnienie związanego z tym obowiązku społecznego umożliwia tylko *actio popularis*¹⁰⁰. Maurycy Allerhand uznawał tu co prawda konieczność ochrony interesu publicznego, jednak wystąpił przeciw *actio popularis*, popierając Zolla co do interwencji Prokuratorii Generalnej¹⁰¹.

Dyskutowano także nad tym, kto z osób prywatnych ma mieć prawo do skargi po śmierci twórcy. Wiktoryn Mańkowski, w imieniu Jana Jakuba Litauera przedstawił jego projekt wykluczający dziedziców, a stanowisko to poparł Jerzy Trammer. Kamil Stefko, który początkowo proponował, aby uprawnienie takie mieli nieseparowany małżonek, rodzice, dzieci, wycofał się z tego poglądu i wypowiedział przeciwko prawu do skargi wszystkich dziedziców. Kolejność taką zaakcep-

⁹⁴ *Wspomnienia Fryderyka Zolla*, oprac. I. Homola-Skąpska, Kraków 2000, s. 318–319.

⁹⁵ S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 196.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 198.

⁹⁷ *Ibidem*, s. 197 n.

⁹⁸ *Ibidem*, s. 198.

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 197.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 199.

towali przy tym Józef Skąpski, Jerzy Trammer i Roman Longchamps, jednak dwaj pierwsi z wymienionych ostatecznie odmówili poparcia tej koncepcji¹⁰². Oczywiście odmienność zapatrywań spowodowała, że Sekcja przyjęła prawo do skargi po śmierci twórcy (art. 59), wykreślając jednak z projektu Subkomitetu „dzieci-ców” i „krewnych” i zamiast tego przyjmując taką kolejność: małżonek, rodzice, dzieci, rodzeństwo¹⁰³.

Uchwalony przez Sekcję Prawa Cywilnego na posiedzeniu w Warszawie, 20–31 października 1922 roku, a następnie przez Wydział Cywilny Komisji Kodyfikacyjnej 31 października tegoż roku projekt ustawy o prawie autorskim nie wprowadzał już większych zmian co do ochrony praw osobistych twórcy¹⁰⁴. Podobnie też w ostatecznym brzmieniu projektu ustawy o prawie autorskim, uchwalonym przez Komisję Kodyfikacyjną 9 kwietnia 1923 roku przedmiotowe postanowienia przyjęto w zasadzie bez zmian¹⁰⁵.

Przedłożony Sejmowi wspomniany już rządowy projekt ustawy o prawie autorskim, dokonał pewnych zmian w przepisach dotyczących ochrony osobistej, które rząd niesłusznie uznał tylko za redakcyjne¹⁰⁶.

¹⁰² *Ibidem*, s. 197.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 199, 216.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 234–243. Art. 59: „Jeżeli ktoś wyrządza twórcy krzywdę w zakresie jego osobistego stosunku do dzieła, twórca — chociażby prawo autorskie wcale nie istniało, zgąsło, przeszło na inne osoby albo było bezskuteczne według postanowień art. 14 do 10 — może niezależnie od roszczeń z art. 56 do 58 żądać: zaniechania czynów karygodnych i usunięcia ich skutków, w szczególności publicznego odwołania lub innej deklaracji publicznej; ogłoszenia wyroku w czasopiśmie i innych środków zadośćuczynienia; w razie rozmyślnie popełnionego czynu, zapłaty pokutnego. Taką krzywdą osobistą jest [...]”. Art. 60: „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 59, o ile twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, rodzice, dzieci i dalsi zstępni oraz rodzeństwo zmarłego. Osoby te jednak nie mają prawa do pokutnego. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich, inne nie mogą wytaczać skargi osobnej, lecz mogą tylko przystąpić do już wytoczonego sporu”.

¹⁰⁵ Wyjątkiem były drobniejsze zmiany merytoryczne. W art. 59 w miejsce: „w razie umyślnie popełnionego czynu” wprowadzono: „jeśli czyn był umyślny”, zaś w art. 60 w miejsce „dzieci i dalsi zstępni” dano: „zstępni”, a zamiast „jedną z nich” — „jedne z nich”; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 244–259 i 262; *ibidem*, s. 259–264 (uzasadnienie).

¹⁰⁶ Druk sejmowy z 1925, okres I, nr 1786; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 264–282. Art. 58: „Twórca, któremu wyrządzono szkodę w zakresie jego osobistego stosunku do dzieła, może — chociażby prawo autorskie wcale nie istniało, zgąsło, przeszło na inne osoby, albo było bezskuteczne według postanowień art. 13 do 15 — żądać niezależnie od roszczeń z art. 55 do 57 zaniechania czynów krzywdzących i usunięcia ich skutków, w szczególności publicznego odwołania lub innej deklaracji publicznej, ogłoszenia wyroku w czasopiśmie i innych środków zadośćuczynienia. Jeżeli czyn był popełniony rozmyślnie, sąd na wniosek pokrzywdzonego może mu oprócz odszkodowania przyznać za poniesione przykrości i inne osobiste uszczerbki odpowiednią kwotę, którą oznaczy stosownie do zachodzących okoliczności według swobodnego uznania (pokutne). Taką krzywdą osobistą jest [...]”. Art. 59: „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 58, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, rodzice, zstępni oraz rodzeństwo zmarłego. Osobom tym jednak nie przysługuje roszczenie, o którym mowa w ostatnim zdaniu pierwszego ustępu art. 58. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich, inne nie mogą wytaczać

Sejmowa Komisja Prawnicza, której posłem sprawozdawcą był Władysław Konopczyński, jak wynika ze sprawozdania z 30 czerwca 1925 roku, pozostawiała art. 58 ust. 1 w wersji zaproponowanej przez rząd, wnosząc o zmianę brzmienia art. 59, co do kręgu osób uprawnionych do skargi¹⁰⁷. Jak już wcześniej wskazywałem, na posiedzeniu Sejmu 12 grudnia 1925 roku przyjęto ustawę w drugim czytaniu, bez istotnej dyskusji¹⁰⁸, natomiast w trzecim czytaniu, również bez żadnej dyskusji ustawa została przyjęta na posiedzeniu Sejmu dnia 17 grudnia 1925 roku, w zakresie dotyczącym praw osobistych, w brzmieniu proponowanym przez Komisję¹⁰⁹.

Senacka Komisja Prawnicza, na której sprawozdawcą był senator Ignacy Bałiński, wprowadziła kilka zmian, w tym skreśliła art. 58 ust. 2¹¹⁰. Poprawki te przyjęto na posiedzeniu Senatu w dniu 18 lutego 1926 roku¹¹¹.

Jednak Sejmowa Komisja Prawnicza, jak wynika ze sprawozdania o poprawkach zaproponowanych przez Senat z 26 marca 1926 roku, wnioskowała o odrzucenie poprawki Senatu co do skreślenia art. 58 ust. 2¹¹², co też Sejm uczynił na posiedzeniu w dniu 29 marca 1926 roku¹¹³.

Jak widać, spory Komisji Kodyfikacyjnej, zwłaszcza między Zollem a Wróblewskim, których zdanie miało największy wpływ na innych członków Sekcji Prawa Cywilnego, nie były korzystne na przedmiotowe rozwiązania przyjęte w ustawie w brzmieniu z 1926 roku. Aż do dnia uchwalenia projektu przez Komisję Kodyfikacyjną nikt nie miał jasnej koncepcji w tym zakresie, ponadto podczas obrad Sekcji dyskutowano na każdym posiedzeniu równocześnie nad kilkoma różnymi kwestiami. Stefan M. Grzybowski zauważył w związku z tym:

skargi osobistej, lecz mogą tylko przystąpić do już wytoczonego sporu”. Ewidentny błąd w art. 59 zd. 3, a mianowicie wprowadzenie w projekcie rządowym słowa „osobistej” zamiast „osobnej”, pojawiał się aż do opublikowania ustawy w Dzienniku Ustaw RP. W ustawie z 1926 roku art. 59 uzyskał brzmienie: „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 58, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, rodzice, zstępni oraz rodzeni bracia i siostry zmarłego. Osoby te jednak nie mają prawa do pokutnego. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich inne nie mogą wytaczać skargi osobistej, lecz mogą tylko przystąpić do już wytoczonego sporu”. Wspomniany błąd został sprostowany dopiero rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 kwietnia 1927 roku w sprawie zmiany ustawy o prawie autorskim (Dz.U. RP Nr 36, poz. 318).

¹⁰⁷ Druk Sejmowy z 1925 roku, nr 2025; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 283–285. „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 58, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, rodzice, zstępni oraz bracia i siostry zmarłego. Osoby te jednak nie mają prawa do pokutnego. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich, inne nie mogą wytaczać skargi osobistej, lecz mogą tylko przystąpić do już wytoczonego sporu”.

¹⁰⁸ *Sprawozdanie stenograficzne z 259. posiedzenia...*, s. 286–290.

¹⁰⁹ *Sprawozdanie stenograficzne z 261. posiedzenia...*, s. 291 n.

¹¹⁰ Druk Senatu z 1936 roku, nr 25; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 292.

¹¹¹ *Sprawozdanie stenograficzne z 124. posiedzenia Senatu z 18 lutego 1926*; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 307–317.

¹¹² S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 317–322.

¹¹³ *Sprawozdanie stenograficzne z 282. posiedzenia...*, s. 323–327.

Poglądy Zolla i Wróblewskiego nie są — naszym zdaniem, tak zasadniczo sprzeczne, aby nie dało się umieścić ich w jednej konstrukcji. Obaj uznają interes własny twórcy za jego życia, obaj uznają interes własny pozostałych (Wróblewski nie uważa tylko, aby zasługiwał on na ochronę), obaj wreszcie uznają interes publiczny. Różnica polega tylko na tym, że wedle Wróblewskiego każdy z tych interesów winien być odmiennie chroniony, i że nie można konstruować prawa podmiotowego dla interesu publicznego¹¹⁴.

I nieco dalej:

Dzięki badaniom Zolla dostrzeżono interes powszechny w unormowaniu ochrony osobistej, a dzięki Wróblewskiemu dostrzeżono własny interes pozostałych. Należało się spodziewać, że do projektu ustawy zostaną wprowadzone takie konstrukcje i takie postanowienia, które zapewnią pożądaną ochronę tych interesów. Tymczasem stało się inaczej: według przyjętego tekstu ustawy oba te interesy mogą doznać tylko takiej ochrony, jaką się osiągnie w wyniku skargi, wniesionej przez oznaczone osoby i ujętej w taki sposób, w jaki przewidziano ją dla żyjącego jeszcze twórcy dzieła. Ustawa, uchwalona na podstawie poglądów Zolla i Wróblewskiego, nie zadowoliła [...] ani Zolla, ani Wróblewskiego. Od pierwszej chwili swego istnienia była ustawą dojrzałą do reformy¹¹⁵.

Niewątpliwie pośpiech i brak dopracowania konstrukcji przez Zolla utrudniały Sekcji Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej podejmowanie decyzji. Referent częściowo zachowywał, a częściowo modyfikował swoje poglądy. Podtrzymywał on — wbrew opozycji Wróblewskiego — że, mimo iż prawa osobiste z założenia wygasają wraz ze śmiercią osoby, uprawnienia odnoszące się do autorskich praw osobistych nie wygasają, bo dobro, które powstało w dziele oryginalnym istnieje nadal po śmierci twórcy. Co więcej, po jego śmierci ból moralny odczuwać mogą osoby bliskie twórcy. Odnosząc się do cechy nieprzenoszalności, główny twórca ustawy uznawał początkowo te osoby bliskie jedynie za reprezentantów interesów duchowych zmarłego, powołanych do zastępczego wykonywania praw osobistych zmarłego twórcy, „a to ze względu na bliskie stosunki, jakie ich ze zmarłym łączyły, i w przypuszczeniu, że będą należycie czuwały — tak jakby to uczynił zmarły twórca — by spuściznie duchowej twórcy nie stała się ujma i krzywda”¹¹⁶. Konstrukcja prawnicza miała odgrywać tu rolę drugorzędną, ale jeszcze w fazie prac nad projektem uczony nasz wpadł na pomysł nadania poszczególnym utworom osobowości prawnej. Skoro prawo przyznaje osobowość prawną nie tylko żywym ludziom, ale także istotom społecznym pod nazwą osób prawnych, to dlaczego nie miałyby — snuł swoje rozważania Zoll — przyznać jej arcydziełom sztuki, przez wzgląd na pamięć o zmarłych twórcach kultury, dlaczego nie miałyby uznać, że ich prawa osobiste nadal istnieją i to tak długo, jak długo ich spuścizna duchowa może być dla ludzkości żywa i aktualna. Stanowisko to podtrzymywał jeszcze w swoim komentarzu do ustawy (1926)¹¹⁷. Stopniowo modyfikował jednak swoje poglądy. W publikacji *Tzw. „droit moral” w dziedzinie prawa autorskiego* (1929),

¹¹⁴ S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 343.

¹¹⁵ *Ibidem*, s. 346–347.

¹¹⁶ F. Zoll, *Polska ustawa o prawie autorskim...*, s. 56.

¹¹⁷ *Ibidem*, s. 57.

choć nadal wyraźnie podkreślał, że osoby powołane po śmierci twórcy do wniesienia odpowiedniej skargi nie są „żadnymi sukcesorami w prawa osobiste zmarłego”, to przecież uznawał, że działają one we własnym imieniu i mają w procesie własny interes osobisty, wywodzący się z przywiązania i czci dla zmarłego twórcy¹¹⁸. Kilka lat później, w opracowaniu *Znamienny objaw umoralnienia prawa w polskiej ustawie o prawie autorskim* (1936), Zoll odszedł wyraźnie od myśli przyznawania utworom osobowości prawnej:

ustawodawca nasz, nie odpowiadając na pytanie, kto po śmierci twórcy jest podmiotem prawa — bo tu byłby musiał tworzyć jakąś fikcję zbyt mało realną, jakąś osobistość prawną, personifikującą dzieła po twórcy pozostałe — odpowiedział jedynie na pytanie, kto jest powołany do wykonywania tego *droit moral* po śmierci twórcy¹¹⁹.

Pomimo pozostawania w okresie prac nad polską ustawą kwestii ochrony autorskich praw osobistych po śmierci twórcy na etapie *in statu nascendi*, referent główny tej ustawy, Zoll odczuwał żal z powodu wyników głosowania w Komisji Kodyfikacyjnej oraz ataków na jego koncepcję, zwłaszcza że ani w literaturze francuskiej, ani w żadnym z ustawodawstw nie zetknął się on z takim ujęciem. Uważał ją za swoją oryginalną myśl¹²⁰, a przykro mu było bardziej jeszcze, gdy rumuńska ustawa z 28 czerwca 1923 roku o własności literackiej i artystycznej (zwł. art. 3 i 6)¹²¹ — przy czym Rumuni według przypuszczeń Zolla znali polski projekt — po śmierci twórcy przyznawała jego dziedzicom, którzy występowali w interesie własnym, moralne prawo kontroli (do chwili, gdy dzieło stawało się dobrem powszechnym), a w interesie publicznym powierzyła ochronę praw osobistych zmarłego twórcy, w określonym w przepisach zakresie, Ministerstwu Sztuki i Kultury łącznie z Akademią Rumuńską¹²². Później ustawa włoska z 1925 roku¹²³,

¹¹⁸ F. Zoll, *Tzw. „droit moral”...*, s. 299–300.

¹¹⁹ F. Zoll, *Znamienny objaw umoralnienia prawa w polskiej ustawie o prawie autorskim*, Lwów 1936, s. 16; por. *Wspomnienia...*, s. 317–319; F. Zoll, *Prawo cywilne w zarysie. Opracowane przy współudziale dra Adama Szpunara*, t. 1, z. 2. *Prawo rzeczowe*, Kraków 1947, s. 141.

¹²⁰ *Wspomnienia...*, s. 319–320; F. Zoll, *Tzw. „droit moral”...*, s. 290.

¹²¹ *Lege nr 126 din 28 iunie 1923 asupra proprietății literare și artistice*, Buletinul Oficial nr 68 din 28 iunie 1923, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24108> (dostęp: 25.11.2013).

¹²² Bliżej zob. S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 283–288.

¹²³ Dekret królewski z mocą ustawy z dnia 7 listopada 1925 roku regulował wyłączne prawo do rozpowszechniania i publikowania utworu (art. 8), prawo wycofania utworu z obrotu (jako prawo osobiste i niezbywalne), jeżeli przemawiały za tym ważne względy moralne, pod warunkiem naprawienia szkody wyrządzonej zainteresowanym wydawcom lub drukarniom (art. 15) oraz prawo do autorstwa i prawo do integralności dzieła (art. 16); Regio Decreto Legge 7 novembre 1925, nr 1950 — Disposizioni sul diritto di autore (Pubblicato in Raccolta ufficiale delle leggi e dei decreti del Regno d'Italia, Provveditorato Generale dello Stato — Libreria, Roma 1925, nr 1950, w GU 20 listopada 1925 n. 270. Entrato in vigore il 10 settembre 1926. Convertito dalla legge 18 marzo 1926 n. 562, ed è stato abrogato dalla legge 22 aprile 1941, nr 633), <https://banchedati.dirittodautore.it/banchedati/regio-decreto-legge-7-novembre-1925-n-1950/> (dostęp: 25.11.2023). W doktrynie podkreśla się niekiedy, że włoska ustawa autorska z 1925 roku była inspiracją dla autorów tekstu

której głównym twórcą był Eduardo Piola Caselli¹²⁴, przyznała kompetencje dotyczące ochrony prawa do ojcostwa i integralności dzieła osobom bliskim twórcy, a ewentualnie — w wypadku rozbieżności pomiędzy interesem własnym osób bliskich twórcy a interesem publicznym lub w braku tych osób — odpowiedniemu ministrowi publicznemu¹²⁵. Wreszcie zaś czechosłowacka ustawa z 24 listopada 1926 roku o prawie autorskim na dziełach literackich, artystycznych i fotograficznych¹²⁶ powoływała po śmierci twórcy do ochrony jego interesów niematerialnych jego następców prawnych (§ 16 ust. 1), którzy mieli własny interes do wystąpienia z powództwem, a także w wypadku dzieł „o powszechnym znaczeniu” z powództwem mogły wystąpić w interesie publicznym korporacje publiczne lub prywatne, do których zadań należała dbałość o interesy literatury, muzyki i sztuki (§ 16 ust. 3)¹²⁷. Później jeszcze jugosłowiańska ustawa o ochronie praw autorskich z 26 grudnia 1929 roku¹²⁸ wprowadzała ochronę stosunku osobistego do dzieła po śmierci twórcy oraz interesu publicznego (§ 53)¹²⁹.

Dopiero kilka lat po kongresie w Rzymie z 1928 roku związany z Komisją Kodyfikacyjną Stefan Sieczkowski, wówczas wiceminister sprawiedliwości, na prośbę Zolla wydobyl z archiwum jego wniosek dotyczący praw osobistych po śmierci

rzymskiego z 1928 roku, który dokonywał rewizji konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 1886 roku; P. Scoffoni, *Le droit moral...*, s. 15.

¹²⁴ Przypisuje mu się też autorstwo projektu kolejnej ustawy o prawie autorskim, ogłoszonej w 1941 roku, nadal — ze zmianami — obowiązującej we Włoszech Od 1907 roku Eduardo Piola Caselli przeciwstawiał się dualistycznej teorii Josepha Kohlera i skonstruował unitarną teorię praw autorskich, jako mających mieszany charakter prawny, zarówno osobisty, jak i majątkowy; L. Moscati, *Origins, Evolution and Comparison...*, s. 37–38; L. Moscati, *Le droit d'auteur en Italie: réception et évolution des modèles européens*, [w:] *La construction du droit d'auteur. Entre autarcie et dialogue*, red. L. Pfister, Y. Mause, Montpellier 2013, s. 176. Krytycznie o niekonsekwentnej realizacji tej teorii jednolitego prawa autorskiego we włoskiej ustawie autorskiej z 1925 roku wypowiedział się S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 292–293.

¹²⁵ Art. 24 dekretu królewskiego z mocą ustawy z dnia 7 listopada 1925 roku stanowił: „Po śmierci twórcy prawa przyznanego w art. 16 mogą dochodzić bez ograniczeń czasowych jego małżonka i dzieci, a w razie ich braku rodzice i inni wstępni albo zstępni w linii prostej, a w razie ich braku bracia i siostry oraz ich zstępni. Jeżeli wszystkie powyższe osoby nie żyją lub zaniedbują wykonywania swoich praw, powództwo może wnieść ministerstwo publiczne”; analiza ustawy zob. S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 289–295.

¹²⁶ Zákon ze dne 24. listopadu 1926 o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském); Sbírka zákonů a nařízení státu československého 218/1926, uměleckým-a-fotografickým-o-právu-autorském/zakon-c-218-1926-sb-o-puvodskem-právu-k-dílům-literárním-uměleckým-a-fotografickým-o-právu-autorském (dostęp: 25.11.2023).

¹²⁷ Bliżej zob. S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 295–302.

¹²⁸ Zakon o zaštiti autorskih prava u Kraljevini Jugoslaviji iz 1929. Godine, Službene Novine z 27. prosinca 1929, nr 304–129, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Zakon_o_zastiti_autorskih_prava_1929.pdf (dostęp: 25.11.2023).

¹²⁹ § 53 zd. 4 ustawy: „Autorskie prawo osobiste reprezentuje sam autor i jego następcy. W wypadku, gdy spadkobiercy reprezentują autorskie prawa osobiste, istniejące akademie nauk międzynarodowych, uniwersytety oraz organizacje religijne i artystyczne są upoważnione do ochrony moralnego prawa autora przed sądami cywilnymi i karnymi”.

twórcy i dzięki staraniom Ministerstwa Sprawiedliwości został on uwzględniony, w zmienionej odpowiednio postaci, w noweli z 1935 roku do ustawy o prawie autorskim¹³⁰.

Wnioski

Ustawowa konstrukcja ochrony autorskich praw osobistych po śmierci twórcy budziła w międzywojennej polskiej literaturze wątpliwości i zastrzeżenia. Różnice zdań dotyczyły zarówno charakteru prawnego, jak i konstrukcji ochrony osobistej po śmierci twórcy. Przypomnę, że sam Zoll w rozważaniach swych położył ostatecznie nacisk na brak określenia przez ustawę podmiotu autorskich praw osobistych po śmierci twórcy i na wskazanie przez nią jedynie tego, kto jest powołany do wykonywania tych praw. Chociaż uprawnione do złożenia skargi osoby bliskie twórcy nie były sukcesorami w prawa osobiste zmarłego, to działały we własnym imieniu i miały w procesie swój interes osobisty, wywodzący się z przywiązania i czci dla zmarłego twórcy. Przypomnę, że dominujący obecnie w orzecznictwie i doktrynie francuskiej pogląd zakłada, że interesy i intencje zmarłego twórcy mają być strzeżone przez jego spadkobierców, zgodnie z tym, jak to sugeruje „model zaufania”. Ochrona autorskich praw osobistych zmarłego twórcy staje się więc obowiązkiem jego następców prawnych, którzy nie przedstawiają się już jako kontynuatorzy twórcy, ale jako naturalni strażnicy jego pamięci¹³¹.

Ratio legis upoważnienia Prokuratorii Generalnej do wniesienia pozwu miał natomiast stanowić — według Zolla — interes publiczny.

Nieco odmienne poglądy wypowiedział Ritterman. Jego zdaniem ustawodawca powołał osoby bliskie do strzeżenia interesów osobistych twórcy po jego śmierci, gdyż uznał je za ciągle żywotne, nieśmiertelne. I dalej autor ten stwierdzał: „nie są zaś przedmiotem ochrony interesy osobiste bliskich zmarłego, mimo że niezawodnie także tych ostatnich łączy pewien węzeł uczuciowy ze spuścizną duchową ich wielkiego krewnego. Konsekwencją tej zasadniczej myśli ustawodawczej jest wykluczenie roszczenia o pokutne (*busse*) wówczas, gdy represji za

¹³⁰ L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 155. Przepis ten (art. 63 w wersji z 1935 roku) otrzymał brzmienie: „Po śmierci twórcy powołani są do wniesienia skargi z art. 62, jeżeli twórca nie wyraził innej woli, jego małżonek, rodzice, zstępni oraz rodzeni bracia i siostry zmarłego. Osoby te jednak nie mają prawa do pokutnego. W razie wniesienia skargi przez jedną z nich, inne nie mogą wytaczać skargi osobnej, lecz mogą tylko przystąpić do już wytoczonego sporu. Niezależnie od osób, wymienionych w ustępie poprzedzającym, po śmierci twórcy może wnieść pozew samodzielny z art. 62 Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej w interesie publicznym, na polecenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Pozew może również obejmować żądanie pokutnego”.

¹³¹ A. Dietz, *Das Droit Moral...*, s. 175; J. Pierer, *Authors' Moral Rights...*, s. 28.

krzywdy osobiste domagają się krewni, wymienieni w art. 63 ust. 1¹³². Reprezentanci interesów duchowych zmarłego w pewnym jednak zakresie — jak udzielania zezwoleń na przeróbki dzieła — mieli uprawnienia szersze niż Prokuratoria Generalna, która mogła działać po uzyskaniu odpowiedniego polecenia jedynie w interesie publicznym, to jest w razie naruszenia praw osobistych wielkich twórców wchodzących do skarbnicy narodowo-kulturalnej¹³³. O ile Ritterman podążał na ogół za myślą Zolla, o tyle Grzybowski zajął w kwestii ustawowej konstrukcji *droit moral* po śmierci twórcy stanowisko zasadniczo krytyczne¹³⁴. W związku z tym, że ustawa nie określała, kto jest podmiotem praw osobistych po śmierci twórcy, sugerował przyjęcie przez nią *residuum*¹³⁵, gdyż mówiła ona jedynie o „powołanych do wniesienia skargi”, a więc skargi twórcy, któremu wyrządzono szkodę. Miałoby to dotyczyć wyrządzenia szkody twórcy, czemu samo przez się nie sprzeciwiało się wykluczenie pokutnego, uzasadnione względami moralnymi — bliscy nie powinni odnieść korzyści materialnej. Dopuszczono wyłącznie ich korzyść niematerialną. Uregulowanie osobistego stosunku bliskich twórcy do jego dzieła uznał za niejasne: nie można było tu mówić o obronie prawa twórcy, skoro ten już nie żył, ani o prawach osób bliskich, skoro szło o wyrządzenie szkody w zakresie osobistego stosunku twórcy do dzieła. W opinii Grzybowskiego należało przyjąć prawa osobiste bliskich, czyli istnienie ich interesów, przynajmniej określonych identycznie z interesami twórcy, a tylko naruszenie tych interesów oceniać „według krzywdy, jaką by wyrządzono twórcy, gdyby jeszcze żył”¹³⁶. Nie podlegał jako taki ochronie „osobisty stosunek każdego do stworzonego przez kogo innego dzieła”. Prawo Prokuraturii Generalnej do wniesienia pozwu i przyznanie pokutnego po śmierci twórcy dla ochrony krzywdy, wyrządzonej zmarłemu twórcy w zakresie jego osobistego stosunku do dzieła, poza wskazanymi już wątpliwościami, rodziło nowe, wprowadzając „niezmiernie zawikłane” pojęcie interesu publicznego, który bezsprzecznie stanowił również podstawę pozwu bliskich twórcy. Jak sądził Grzybowski należało w tym wypadku przyjąć koncepcję zastępstwa *cuilibet ex populo*, z taką oceną krzywdy, jak przy pozwie bliskich¹³⁷.

Te nader trafne uwagi uzupełnić należy jeszcze analizowanymi powyżej spostrzeżeniami poczynionymi przez Wróblewskiego, co do braku rozróżnienia pomiędzy dochodzeniem po śmierci twórcy czynów wyrządzonych za jego życia a dochodzeniem czynów popełnionych po jego śmierci. W pierwszym wypadku Wróblewski proponował dziedziczność skargi i roszczenia o odszkodowanie, w drugim natomiast podkreślał, że ani prawa osobiste nie mogły przejść *mortis*

¹³² S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim...*, s. 342.

¹³³ *Ibidem*, s. 343–345.

¹³⁴ Por. E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych...*, s. 263.

¹³⁵ W teorii Josepha Kohlera o *residuum* indywidualności zmarłego, jego stosunki osobiste trwały jakiś czas po jego śmierci i rozpływały się powoli w pamięci pozostałych przy życiu ludzi.

¹³⁶ S.M. Grzybowski, *Prawa osobistości ze szczególnym uwzględnieniem przepisów prawa cywilnego i administracyjnego o imieniu i nazwisku*, Warszawa 1937, s. 17.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 17; S.M. Grzybowski, *Ochrona osobista...*, s. 326 oraz *passim*.

causa na inne osoby, ani interesy duchowe nie mogły przeżyć twórcy, bo twórca nie mógł doznać krzywdy osobistej po śmierci¹³⁸.

Konkludując: pomimo pewnych teoretycznych i praktycznych wątpliwości koncepcję polskiej ustawy cechowała śmiałość, oryginalność i pionierski charakter pewnych rozwiązań. Główny twórca ustawy o prawie autorskim z 1926 roku, znowelizowanej w 1935 roku, podjął ogromny wysiłek, aby w odniesieniu do autorskich praw osobistych przełamać tradycyjną zasadę wygasania praw osobistych wraz ze śmiercią uprawnionego¹³⁹. Ustawa ta wyróżniała się swoją konstrukcją na korzyść, w porównaniu z przywoływanymi powyżej ustawami: rumuńską (1923), włoską (1925), czechosłowacką (1926) i jugosłowiańską (1929), gdyż w żadnym z tych i także innych ustawodawstw nie określono tak wyczerpująco istoty i treści autorskich praw osobistych. Ustawodawca polski szczególnie zaś wyraził zasadę, że prawa te powstawały jeszcze przed powstaniem autorskiego prawa majątkowego i istniały nadal po jego wygaśnięciu, a tym samym nie podlegały ograniczeniom, jakie istniały co do majątkowych praw autorskich¹⁴⁰.

Najbardziej sporne w okresie prac nad polską ustawą zagadnienie jurystyczne, to jest ochrona osobista po śmierci twórcy, do dziś należy w prawie cywilnym do teoretycznie trudnych i kontrowersyjnych¹⁴¹.

¹³⁸ Wróblewski w pierwszym wypadku proponował dziedziczność skargi i roszczenia o odszkodowanie, w drugim natomiast ani prawa osobiste nie mogły przejść *mortis causa* na inne osoby, ani interesy duchowe nie mogły przeżyć twórcy, ani twórca nie mógł doznać krzywdy osobistej po śmierci; S. Wróblewski, *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie Prof. Zolla...*, s. 36 n.

¹³⁹ Co do systemu prawa precedensowego i uznawania zasady *actio personalis moritur cum persona* za panującą w modelu angielskim, amerykańskim i w innych państwach *common law*; zob. L. Edwards, E. Harbinja, *Protecting Post-Mortem Privacy...*, s. 120 n.; losy tej zasady w perspektywie historycznej analizuje J. Halberda, *Dzieje doktryny actio personalis moritur cum persona w angielskim common law*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2010, nr 3, s. 37–48.

¹⁴⁰ Zoll, porównując ustawę polską z ustawami rumuńską (1923 rok), włoską (1925) i czechosłowacką (1926), choć niezupełnie ściśle eksponował w tych ustawach wyłącznie interes publiczny, tak znamienne pisał o lepszej niż we wskazanych ustawodawstwach konstrukcji naszej ustawy: „Przepisy owych ustaw są bowiem jakby jakimiś przepisami szczególnymi (*iura singularia*), podyktowanymi specjalnymi potrzebami ochrony po śmierci twórców w interesie publicznym ich autorstwa i nietykalności dzieł przy ich rozpowszechnianiu, podczas gdy według polskiej ustawy autorskiej podobne normy, co prawda znacznie szerzej ujęte (art. 62 naszej ustawy), są emanacją podstawowej zasady, która w *droit moral*, określonym w art. 62, upatruje prawo, od prawa majątkowego autorskiego odrębne i niezależne i na tej podstawie nie podlegające ograniczeniom, jakie istnieją co do majątkowych praw autorskich” — F. Zoll, *Znamienny objaw umoralnienia prawa...*, s. 17–18.

¹⁴¹ Współczesną doktrynę polską i poszczególne kwestie dotyczące autorskich dóbr osobistych i wykonywania autorskich praw osobistych *post mortem* analizują: E. Wojnicka, *Ochrona autorskich dóbr osobistych...*, s. 263–278; J. Mazurkiewicz, *Non omnis moriar...*, s. 109–302; K. Czub, *Dobra i prawa osobiste po śmierci twórcy (na podstawie kodeksu cywilnego, prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej)*, [w:] *Non omnis moriar. Osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka. Zagadnienia wybrane*, red. J. Gołaczyński et al., Wrocław 2015, s. 133 n.; E. Łaskowska, *Konstrukcja ochrony prawnoautorskiej na tle procesu europeizacji prawa prywatnego*, Warszawa 2016, s. 114–118.

Bibliografia

Źródła dotyczące prac w Komisji Kodyfikacyjnej i w parlamencie

- Gołąb S., *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928.
Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez sekcję prawa cywilnego 20–31 października i przez Wydział Cywilny w Warszawie 31 października 1922, Warszawa 1923.
Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1923, Kraków 1923.

Akty prawne

Polskie

- Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 roku, przejrzana w Berlinie dnia 13 listopada 1908 roku i w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 roku (ratyfikowana zgodnie z ustawą z dnia 5 marca 1934 roku) (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 84, poz. 515).
Loi polonaise du 29 mars 1926. Relative aux droits d'auteur. Préface et notes de Georges Mailard, Paris 1926.
Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 kwietnia 1935 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 36, poz. 260).
Oświadczenie rządowe z dnia 18 listopada 1935 roku w sprawie złożenia przez Polskę dokumentu ratyfikacyjnego konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 roku, przejrzanej ostatnio w Rzymie dnia 2 czerwca 1928 roku (Dz.U. RP z 1935 r. Nr 84, poz. 516).
Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 roku o komisji kodyfikacyjnej (Dz.P.P.P. Nr 44, poz. 315 i Dz.U. RP Nr 75, poz. 511).
Ustawa z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP Nr 48, poz. 286).
Ustawa z dnia 22 marca 1935 roku o zmianie ustawy z dnia 29 marca 1926 roku o prawie autorskim (Dz.U. RP Nr 26, poz. 176).

Zagraniczne

- Entrato in vigore il 10 settembre 1926. Convertito dalla legge 18 marzo 1926 n. 562, ed è stato abrogato dalla legge 22 aprile 1941 n. 633, <https://banchediti.dirittodautore.it/banchediti/regio-decreto-legge-7-novembre-1925-n-1950/>.
Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst vom 19. Juni 1901, RGBL. 1901.
Lege nr 126 din 28 iunie 1923 asupra proprietății literare și artistice, „Buletinul Oficial” 1923, nr 68, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/24108>.
Regio Decreto Legge 7 novembre 1925, nr 1950, Disposizioni sul diritto di autore. Pubblicato in Raccolta ufficiale delle leggi e dei decreti del Regno d'Italia, Provveditorato Generale dello Stato — Libreria, Rzym 1925, nr 1950, w GU 20 listopada 1925, nr 270.
Zákon ze dne 24 listopadu 1926 o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), Sbírka zákonů a nařízení státu československého 218/1926, <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/4292/1/2/zakon-c-218-1926-sb-o-puvodskem-pravu-k-dilum-lite>

rarnim-umeleckym-a-fotografickym-o-prawu-autorskem/zakon-c-218-1926-sb-o-puvodskem-pravu-k-dilum-literarnim-umeleckym-a-fotografickym-o-pravu-autorskem.

Zakon o zaštiti autorskih prava u Kraljevini Jugoslaviji iz 1929. godine, Službene Novine z 27 grudnia 1929, nr 304–129, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zakon_o_zaf%20C5%20Altit_i_autorskih_prava_1929.pdf.

Literatura

- Applebaum J.R., *The Visual Artists Rights Act of 1990: An Analysis Based on the French Droit Moral*, „American University International Law Review” 8, 1992, nr 1.
- Banasiuk J., *Współtwórczość i jej skutki w prawie autorskim*, Warszawa 2012.
- Barta J., Markiewicz J.R., *Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej*, [w:] *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane*, red. naukowy J.S. Piąkowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1986.
- Błęszyński J., *Tłumaczenie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Warszawa 1973.
- Bonneau S.G., *Honor and Destruction: The Conflicted Object in Moral Rights Law*, „St. John’s Law Review” 87, 2013.
- Brown-Pedersen J., *The Inadequacy of UK Moral Rights Protection: A Comparative Study on the Waivability of Rights and Recontextualisation of Works in Copyright and Droit D’auteurs Systems*, „LSE Law Review” 3, 2018.
- Ciolino D.S., *Rethinking the Compatibility of Moral Rights and Fair Use*, „Washington and Lee Law Review” 54, 1997, z. 1.
- Cotter T.F., *Pragmatism, Economics, and the Droit Moral*, „North Carolina Law Review” 76, 1997, nr 1.
- Czub K., *Dobra i prawa osobiste po śmierci twórcy (na podstawie kodeksu cywilnego, prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej)*, [w:] *Non omnis moriar. Osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka. Zagadnienia wybrane*, red. J. Gołaczyński, J. Mazurkiewicz, J. Turłukowski, D. Karkut, Wrocław 2015.
- Czub K., *Prawa osobiste twórców dóbr niematerialnych. Zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2011.
- Damich E. J., *The Right of Personality: A Common-Law Basis for the Protection of the Moral Rights of Authors*, „Georgia Law Review” 23, 1988, nr 1.
- Davies G., Garnett K., *Moral Rights*, London 2010.
- Dessemontet F., *Letter from Switzerland: The new copyright act*, <https://www.unil.ch/cedidac/files/live/sites/cedidac/files/Articles/New%20Copyright%20Act.pdf>.
- Dietz A., *Das Droit Moral des Urhebers im neuen französischen und deutschen Urheberrecht*, Munich 1968.
- Dine J., *Authors’ Moral Rights in Non-European Nations: International Agreements*, „Michigan Journal of International Law” 16, 1995, z. 2.
- Dinwoodie G.B., *Recent United States Copyright Reforms: Congress Catches the Spirit of Berne*, „Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal” 2, 2011, nr 1.
- Dworkin G., *The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Common Law Countries*, „Columbia-VLA Journal of Law & the Arts”, 19, 1994–1995, z. 3–4.
- Edwards L., Harbinja E., *Protecting Post-Mortem Privacy: Reconsidering the Privacy Interests of the Deceased in a Digital World*, „Cardozo Arts & Entertainment Law Journal” 32, 2013, nr 1.
- Frangon A., Ginsburg J.C., *Authors’ Rights in France: The Moral Right of the Creator of a Commissioned Work to Compel the Commissioning Party to Complete the Work*, „Columbia-VLA Journal of Law & the Arts” 9, 1985.
- Giesen B., *Własnościowy model prawa autorskiego — analiza koncepcji przyjętej w prawie polskim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2015, z. 2.

- Ginsburg J. C., *The Most Moral of Rights: The Right to be Recognized as the Author of One's Work*, „George Mason Journal of International Commercial Law” 8, 2016.
- Gliściński K., *Wszystkie prawa zastrzeżone. Historia sporów o autorskie prawa majątkowe, 1469–1928*, Warszawa 2016.
- Goudreau M., *Le droit moral de l'auteur au Canada*, „Revue générale de droit” t. 25, 1994, nr 3.
- Górnicki L., „Droit moral“, *insbesondere nach dem Tode des Urhebers, im polnischen Urheberrechtsgesetz aus dem Jahre 1926*, [w:] *Leben nach dem Tod. Rechtliche Probleme im Dualismus: Mensch — Rechtssubjekt*, red. A. Gulczyński, Leukam-Graz 2010.
- Górnicki L., *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919–1939*, Wrocław 2000.
- Górnicki L., *Rola parlamentu w powstaniu i działalności Komisji Kodyfikacyjnej II RP w zakresie kodyfikacji prawa prywatnego*, [w:] *Zgromadzenia stanowe i organy przedstawicielskie w dziejach: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Józefowi Ptakowi*, red. J. Koredczuk, P. Wiązek, Wrocław 2020.
- Górnicki L., *Rozwój idei praw autorskich: od starożytności do II wojny światowej*, Wrocław 2013.
- Górski J., *Nowelizacja prawa autorskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1935, z. 3.
- Goudreau M., *Le droit moral de l'auteur au Canada*, „Revue générale de droit” 25, 1994, nr 3.
- Grunebaum-Ballin P., *Les droit moral des auteurs et des artistes. Commentaire d'un projet de Textes sur le droit moral à insérer dans la Convention de Berne révisée suivi des Textes proposés*, Paris 1928.
- Grzybczyk K., *Autorskie prawa osobiste twórcy reklamy*, „Rejent” 1998, nr 11 (91).
- Grzybowski S.M., *Autorskie prawo*, [w:] *Encyklopedia podręczna prawa prywatnego*, t. 1, Warszawa 1931.
- Grzybowski S.M., *Ochrona osobista stosunku do dzieła po śmierci twórcy. Zagadnienia ogólne*, Kraków 1933.
- Grzybowski S.M., *Prawa osobistości ze szczególnym uwzględnieniem przepisów prawa cywilnego i administracyjnego o imieniu i nazwisku*, Warszawa 1937.
- Halberda J., *Dzieje doktryny actio personalis moritur cum persona w angielskim common law*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2010, nr 3.
- Heymann S., *Das neue polnische Gesetz über das „Autorrecht“*, „Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Zeitschrift des deutschen Vereins für den Schutz desgewerblichen Eigentums” 31, 1926.
- Hoffman W., *Das polnische Verlagsrecht*, „Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Zeitschrift des deutschen Vereins für den Schutz desgewerblichen Eigentums” 31, 1926.
- Huczkowski M., *Ochrona autorskich praw osobistych w powszechnym prawie międzynarodowym*, Warszawa 2013.
- Jain S., *Moral Rights of Author under Copyright Laws*, „SSRN Electronic Journal” 2020, nr 7, <https://ssrn.com/abstract=3902409> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3902409>.
- Jankowska M., *Autor i prawo do autorstwa*, Warszawa 2011.
- Jiaswal N., *Moral Rights of an Author Under Copyright Laws*, „Indian Intellectual Property Law Journal” 1, 2013.
- Konach T., *Autorskie prawa osobiste w ustawodawstwach Francji i Republiki Federalnej Niemiec — analiza prawnoporównawcza*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, z. 3.
- Koral H., *Nowelizacja ustawy o prawie autorskim*, Warszawa 1935.
- Laskowska E., *Konstrukcja ochrony prawnoautorskiej na tle procesu europeizacji prawa prywatnego*, Warszawa 2016.
- Lee I., *Toward an American Moral Rights in Copyright*, „Washington and Lee Law Review” 58, 2001, z. 3.
- Lesman J., *Nowelizacja prawa autorskiego*, „Palestra” 1935, nr 6.

- Litauer J.J., *Art. 5 ustawy polskiej o prawie autorskim. Ochrona autorów ze względu na przynależność państwową i miejsce ukazania się utworów*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1927.
- Litauer J.J., *Uwagi do projektu ustawy o prawie autorskim, opracowanego przez subkomitet Sekcji prawa cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928.
- Litauer J.J., *Uwagi nad projektem ustawy autorskiej referenta Prof. Zolla. Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Sekcja Prawa Cywilnego*, Kraków 1921.
- Matanovic S., *Rechtsgeschäftliche Dispositionen über urheberpersönlichkeitsrechtliche Befugnisse unter Berücksichtigung des französischen und US-amerikanischen Rechts*, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2006.
- Mazurkiewicz J., *Non omnis moriar. Ochrona dóbr osobistych zmarłego prawie polskim*, Wrocław 2010.
- Merwin E., *Das neue polnische Urheberrecht*, „Internationales Anwaltsblatt” 1927, nr 6–7.
- Metzger A., *Rechtsgeschäfte über das Droit moral im deutschen und französischen Urheberrecht*, München 2002.
- Moscatti L., *Le droit d’auteur en Italie: réception et évolution des modèles européens*, [w:] *La construction du droit d’auteur. Entre autarcie et dialogue*, red. L. Pfister, Y. Mausen, Montpellier 2013.
- Moscatti L., *Origins, Evolution and Comparison of Moral rights between Civil and Common Law Systems*, „European Business Law Review” 32, 2021, z. 1.
- Nakashima L., *Visual Artists’ Moral Rights in the United States: An Analysis of the Overlooked Need for States to Take Action*, „Santa Clara Law Review” 4, 2000, nr 1.
- Niżankowska A.M., *Prawo do integralności utworu*, Warszawa 2007.
- Pierer J., *Authors’ Moral Rights after Death. The Monistic Model of German Law, Austrian Law and the Revised Berne Convention*, „University of Vienna Law Review” 3, 2019.
- Platt R., *A comparative survey of moral rights*, „Journal of the Copyright Society of the U.S.A.” 57, 2010, nr 4.
- Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska, z objaśnieniami Prof. Fryderyka Zolla*, Warszawa-Kraków 1926.
- Prawo autorskie w projekcie Prof. Fryderyka Zolla*, Kraków 1920.
- Projekt ustawy autorskiej...*, [w:] *Prawo autorskie w projekcie Prof. Fryderyka Zolla*, Kraków 1920.
- Rago A.R., *The Moral Rights of the Author: A Comparative Study*, „Dickinson Law Review” 71, 1966–1967, z. 1.
- Riezler E., *Zur gesetzlichen Ausgestaltung des schweizerischen, italienischen, polnischen und tschechoslowakischen Urheberrechts*, „Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht” 2, 1928, z. 1, 2.
- Rigamonti C.P., *The Conceptual Transformation of Moral Rights*, „American Journal of Comparative Law” 55, 2007, nr 1.
- Rigamonti C.P., *Deconstructing Moral Rights*, „Harvard International Law Journal” 47, 2006, nr 2.
- Ritterman S., *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Kraków 1937.
- Rosenblatt B., *Moral Rights Basics*, Harvard Law School, <https://cyber.harvard.edu/property/library/moralprimer.html>.
- Rosenthal Kwall R., *“Author-Stories”: Narrative’s Implications for Moral Rights and Copyright’s Joint Authorship Doctrine*, „Southern California Law Review” 75, 2001, nr 1.
- Rosenthal Kwall R., *The Soul of Creativity: Forging a Moral Rights Law for the United States*, Stanford 2010.
- Rudnik A., *Droit moral w polskiej ustawie o prawie autorskim z 1926 roku na tle uregulowań Francji i Niemiec*, „Rynek — Społeczeństwo — Kultura” 2018, nr 2 (28).
- Schöndorf F., *Das neue polnische Urheberrecht (verglichen mit den neuen Urhebergesetzen Sove-trusslands und Bulgariens)*, „Zeitschrift für Osteuropäisches Recht” 2, 1926.

- Scoffoni P., *Le droit moral de l'auteur à l'ère numérique. Etude comparée des systèmes américains et européens*, Aix-Marseille Université. Ecole Doctorale Sciences Juridiques et Politiques. Faculté de Droit et de Science Politique, Marseille 2013.
- Serda J., *Adaptacja dzieła literackiego a naruszenie autorskich dóbr osobistych jego twórcy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 346. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1974, z. 1, s. 352.
- Serda W., *Droit moral po śmierci twórcy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 501. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1978, z. 17.
- Smoschewer F., *Der Persönlichkeitsschutz in der neuesten Urheberrechts — Gesetzgebung des Auslandes und die Lehren für den deutschen Gesetzgeber*, „Archiv für Urheber, Film -und Theaterrecht” 1, 1928, z. 5.
- Smoschewer F., *Die Tendenzen der neuesten ausländischen Gesetze betreffend das Urheberrecht*, „Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Zeitschrift des deutschen Vereins für den Schutz desgewerblichen Eigentums” 33, 1928.
- Strauss W., *The Moral Right of the Author*, Washington 1959.
- Strömholm S., *Droit Moral — The International and Comparative Scene from a Scandinavian Viewpoint*, „Scandinavian Studies in Law” 42, 2002.
- Su Li Cheng-Davies T., *Avoiding another Bonfire of the Vanities: The Right to Object to Destruction under Moral Rights Doctrine*. A dissertation submitted to the University of Bristol in accordance with the requirements for award of the degree of PhD in the Faculty of Social Sciences and Law, University of Bristol Law School, March 2018, https://research-information.bris.ac.uk/ws/portalfiles/portal/173476386/Final_Copy_2018_09_25_Cheng_Davies_T_S_PhD.pdf.
- Szaciński M., *Autorskie dobra osobiste po śmierci twórcy*, „Palestra” 1987, nr 2 (350).
- Teilmann S., *Justifications for copyright: The evolution of le droit moral*, [w:] *New Directions in Copyright Law*, t. 1, red. F. Macmillan, Cheltenham-Northampton 2005.
- Tylbor S., *Projekt nowelizacji prawa autorskiego w Polsce*, „Głos Sądownictwa” 1935, nr 1.
- Werra J. de., *Le droit moral en Suisse*, „Les Cahiers de propriété intellectuelle” 25, 2013, nr 1.
- Werra J. de., *Switzerland*, [w:] G. Davies, K. Garnett, *Moral Rights*, London 2010.
- Wojciechowska A., *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, Kraków 1999.
- Wojnicka E., *Ochrona autorskich dóbr osobistych*, Łódź 1997.
- Wojnicka E., *Ochrona integralności dzieła w prawie francuskim*, [w:] *Aktualne problemy własności intelektualnej*, red. J. Barta, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1158. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej”, z. 64, Kraków 1995.
- Wojnicka E., Giesen B., *Autorskie prawa osobiste*, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 13. *Prawo autorskie*, red. J. Barta, Warszawa 2017.
- Wróblewski S., *Prof. Dr Fryderyk Zoll, Polska ustawa o prawie autorskim i Konwencja Berneńska z objaśnieniami*. Warszawa, Gebethner i Wolff 1926, „Zeitschrift für Ostrecht” 1927, z. 8.
- Wróblewski S., *Uwagi do „prawa autorskiego” w projekcie Prof. Zolla*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 1921, nr 3–4.
- Wspomnienia Fryderyka Zolla*, oprac. I. Homola-Skapska, Kraków 2000.
- Zasady, na których ma polegać jednolite polskie Prawo Autorskie (w zarysie) ułożone przez prof. Zolla*, [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928, s. 33–41.
- Zoll F., *Prawa osobiste w zarysie ze stanowiska prawa prywatnego austriackiego*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 4, 1903, z. 1–4.
- Zoll F., *Prawo cywilne. Opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce*, przy współudziale J. Gwiazdomorskiego, L. Oberlendera, T. Sołtysika, t. 1. *Część ogólna*, Poznań 1931.
- Zoll F., *Prawo cywilne w zarysie. Opracowane przy współudziale dra A. Szpunara*, t. 1. *Część ogólna*, z. 1, Kraków 1947.

- Zoll F., *Prawo cywilne w zarysie. Opracowane przy współudziale dra Adama Szpunara*, t. 1. *Prawo rzeczowe*, z. 2, Kraków 1947.
- Zoll F., *Prawo prywatne w zarysie. Przedstawione na podstawie ustaw austriackich*, Kraków 1910.
- Zoll F., *Sprawozdanie o Kongresie w Rzymie w sprawie zmian Konwencji Berneńskiej normującej międzynarodową ochronę prawa autorskiego. Przedłożone Ministerstwu W.R. i O.P. w sierpniu 1928*, Lwów 1928.
- Zoll F., Tzw. „droit moral” w dziedzinie prawa autorskiego, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” 35, 1929.
- Zoll F., *Znamienny objaw umoralnienia prawa w polskiej ustawie o prawie autorskim*, Lwów 1936.

Course and results of the codification work in the Second Republic of Poland on the protection of moral rights, including after the death of the author

Summary

The author first presents the history of the codification of copyright in the Second Republic of Poland, a task entrusted to the Codification Commission and then further work on the Act in the Sejm and the Senate. These resulted in the Act of 29 March 1926 on copyright, based on the dualist theory, according to its original formulation by the main author of the Act, Professor Fryderyk Zoll junior of the Jagiellonian University.

In the article, the focus is on the essence of the construction of moral rights in the Polish Act. It is highlighted that it applies the French model, in which the author's moral right exists in perpetuity, different from the German model, based on the assumption that moral rights expire with the expiration of the author's economic right (monistic theory). Another important feature of the French model, which was adopted by the Polish legislator, was the inalienability of the author's moral rights, having in the Germanic model a significant deviation in terms of inheritance law. The premise of the 1926 Copyright Act was also the impossibility of waiving author's moral rights, although an exception to this was admitted by Frederick Zoll in the doctrine. The position of the Polish Act was thus characterised in this respect as different from the legislation allowing for the waiver of moral rights, which does not result in the divestment of a personal copyright, but only makes it unenforceable.

One of the most disputed issues during the work on the Act in the Codification Committee of the Second Republic of Poland, which had its finale in the amendment of the Copyright Act of 1935, was the protection of the author's moral rights after the author's death. This is an interesting research problem, all the more so because the Polish projects were pioneering in this respect in the international arena. Against the background of the general concept of moral rights, the author presents the polemics waged by Polish scholars-codifiers on moral rights after the death of the author. He points out the originality of the developed juridical solutions and some of their weaknesses, mainly related to the evolution of views among the codifiers.

Keywords: codification of copyright law, construction of moral rights, droit moral post mortem auctoris, Copyright Act of 29 March 1926.